

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 7 21. februarja 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:
ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA STRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelček:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Ferdo Godina

Dan, ko je jokalo sonce

str. 5

Majda Knap

Odlična zamisel s polovičnim izidom

str. 7

Razpisujemo nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža

str. 15

Dragi in ljubljeni tovariš Tito!

S pohodom na Stol smo dostojno počastili bitko Jeseniške čete na najvišjem vrhu Karavank 20. februarja leta 1942. Tako smo ponovno obudili spomine na naš narodnoosvobodilni boj, vsi zbrani planinci in drugi ljubitelji gora pa obljublamo, da bomo s spominskimi pohodi še nadaljevali.

Udeleženci 15. jubilejnega zimskega spominskega pohoda na Stol, zbrani pred Valvazorjevim domom. Te najiskreneje pozdravljamo z edino, največjo in najiskrenejšo željo v tem trenutku, da bi čimprej okreval in še naprej vodil samoupravno in socialistično in neuvrščeno Jugoslavijo.

Pri Valvazorjevem domu, 15., 16. in 17. februarja 1980.

S temi in tako toplo povedanimi in navdušeno sprejetimi besedami so bile vsak dan sklenjene slovesnosti v okviru 15. spominskega zimskega vzpona na Stol: v petek, ko so se iz doline pod geslom »Po poteh Cankarjevega bataljona« do Valvazorjevega doma (1180 metrov) povzpeli pionirji in počastili spomin v Karavankah padlih borcev ter graničarjev med NOB, ki so ostali na mrtvi straži na prvi ognjeni črti naše svobodne domovine. V soboto in nedeljo, ko je več kot štiri tisoč udeležencev pohoda na Stol počastilo spomin na bitko, ki je bila na najvišje ležečih položajih med NOB pri nas – pred Prešernovo kočo z 2193 metri nadmorske višine.

Od leta 1876, ko so proletarci Kragujevca razvili rdeči prapor samouprave, do leta 1941, ko so naši narodi in narodnosti pod Titovim vodstvom začeli z osvobodilnim bojem in revolucijo, in ko so se v ognju revolucionarnega razmaha ustanovljali narodnoosvobodilni odbori kot prve oblike samoupravljanja, je minil čas, označen z nešteti socialnimi in političnimi gibanji, bojem izkoriščenih delovnih množic v naši deželi, pa najsi so se izražali v odporu proti tujim okupatorjem ali pa v boju proti izkoriščanju domače fevdalne in boržoazne gospode. Z izkušnjo mnogih akcij in bojev revolucionarnega delavskega gibanja je Komunistična partija Jugoslavije uspela ustvariti realen načrt osvobodilnega boja, in od Titovega prihoda na njeno čelo ga je izpeljala v edinstveni hudournik mednarodnega boja za končno

Pod Titovim vodstvom

socialno in nacionalno osvoboditev. Tito je avtor formule o naši deželi kot skupnosti svobodnih ljudi in narodov. Postal je sinonim njihovih stremljenj in njihove volje skozi stoletja in desetletja in pod njegovim vodstvom so delavski razred, delovni ljudje, narodi in narodnosti naše dežele doživeli in doživljajo svoj vsesplošni družbeni preporod. Titovo delo, ki je raslo in se krepilo z nami in za nas, ki bo trajno raslo in se krepilo z vsakim našim korakom prihodnosti pod načelom ustvarjanja vedno lepših in višjih načrtov, katerih teoretični in praktični tvorec je, je danes postalo simbol boja za mir in napredek, sestavni del revolucionarnih stremljenj tlačanih in izkoriščanih ljudi in narodov sodobnega človeštva. Od usodnega leta 1928, ko se je začel boj za enotnost partije, proti frakcionizmu, do leta 1937, odkar je kot vrhovni sekretar partije vodil naše gibanje do zgodovinskih let 1941, 1945, 1948 in 1955, ko je bila po Titovem mišljenju in akciji sprejeta družbena ureditev, ki se organizira v samoupravljanju delavskega razreda in delovnih ljudi in stalno za tem iz leta v leto, iz obdobja v obdobje se je Titovo delo zraščalo v našo zavest kot naša in trajna pridobitev prihodnjih generacij. Ni bilo niti ene demokratične spremembe v našem življenju, da bi Tito kot vodja revolucije ne vprašal, kaj o tem mislijo in kaj s tem dobijo delavci, zahtevajoč da bodo vse spremembe v političnem sistemu, vsaka stopnja njegove demokratične izgradnje usmerjene v potrjevanju oblasti delavskega razreda, delovnih ljudi in meščanov. Iz duha avnojskih, Titovih besed in sporočil so zrasle še nove, ki so dajale pečat dialektičnemu gibanju revolucije, njenim zmagam v vseh obdobjih boja za človeka, za bratstvo, enotnost in enakopravnost narodov in narodnosti za oblast delavskega razreda v socialističnem samoupravljanju, za mir v svetu in enakopravne odnose med narodi in deželami in v mednarodnem delavskem gibanju.

(Iz referata
Nikole Stojanovića
na 12. srečanju
samoupravljalcev
Rdeči prapor)

Iskrene želje državnikov

Splošno zdravstveno stanje našega predsednika tovariša Tita je zaenkrat še nespremenjeno. Zdravniki nadaljujejo intenzivno zdravljenje, zlasti si prizadevajo, da bi spet vzpostavili zdravo delovanje ledvic.

Pisma in sporočila s toplimi željami, ki jih pošiljajo voditelji držav in znane politične osebnosti, se združujejo v eno samo misel: da bi tovariš Tito čimprej ozdravel!

Tanzanijski predsednik Julius Nyerere piše: »Vsi Tanzanijski so v mislih z vami. Vaša modrost je nujno potrebna prav sedaj, ko je ogroženo popuščanje napetosti med Vzhodom in Zahodom.«

Predsednik francoske skupščine Jacques Chaban-Delmas poudarja v svojem pismu tovarišu Titu, da skupaj z vsemi, ki so se med NOB bojevali proti nacističnemu okupatorju, spremlja njegovo zdravstveno stanje in mu iskreno želi zdravlja.

Klicu po zdravju se pridružujejo: egipovski predsednik Anvar el Sadat, panamski predsednik Aristides Royo in poveljnik ljudske garde Omar Torrijos, generalni direktor OZN za prehrano in kmetijstvo FAO Edouard Saouma, generalni sekretar britanske laburistične stranke Ron Hayward, nekdanji dominikanski predsednik Juan Bosch, generalni sekretar maroške stranke socialnega napredka Ali Yata, predsednik PASOK Andreas Papandreu, sekretar združene grške demokratične levice Monolis Glezos in še številni drugi. Poslanica korejskega predsednika Kim Il Sunga nosi pristrčne pozdrave tovarišu Titu, prav tako je izrazil najboljše želje našemu predsedniku prvi sekretar CK poljske združene delavske partije Edward Gierek potem, ko je sprejel vodjo delegacije ZKJ na 8. kongresu PZDP člana predsedstva CK ZKJ in predsednika CK ZK Slovenije Franceta Popita.

»Mir je največja dobrina vseh ljudi. Da pa bi ga ohranili, je nujno, da se v največji meri aktivirajo vsi posamezniki, vse organizacije, vse institucije – narodne in mednarodne,« je med drugim dejal Enrico Berlinguer na narodnem zboru za mir v Firencih in poudaril, da ima prav prijateljska Jugoslavija pri tem poseben pomen.

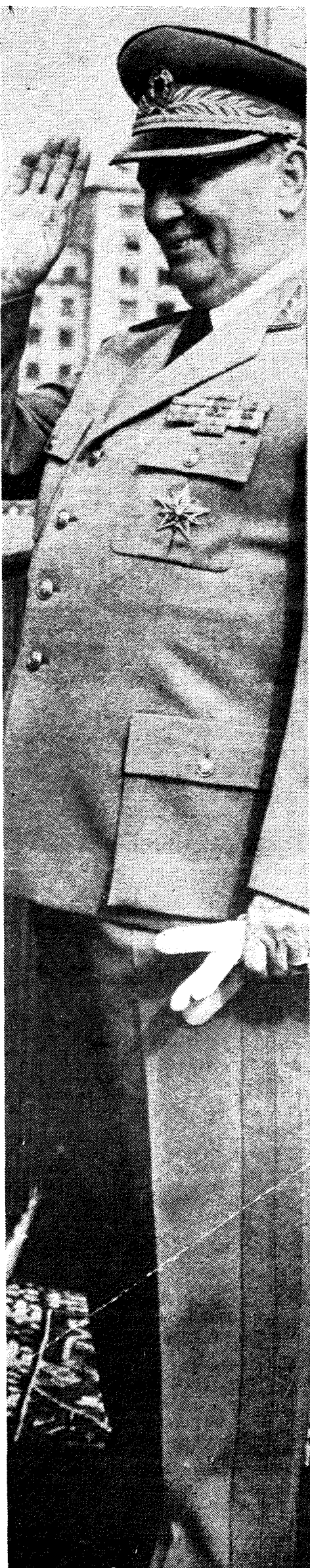
Narodi Jugoslavije, ki v tem trenutku s strahom in obenem čvrsto doživljajo bolezen tovariša Tita, naj tudi s tega mesta slišijo, da lahko računajo na najiskrenejša čustva in solidarnost italijanskih komunistov, na solidarnost, ki se navdihuje s politiko mednarodnega delavskega gibanja.

Berlinguer je še dodal, da je komunistična partija Italije prepričana, da bo Jugoslavija ostala trdno na poti, ki jo je pod Titovim vodstvom avtonomno izbrala, na poti izgradnje originalnih oblik socializma, neodvisnosti in enotnosti, v zunanji politiki pa na poti neuvršenosti in aktivnega sodelovanja v boju za popuščanje napetosti in za mir.

★

Ti si bil in ostal ustvarjalec velikih pridobitev in vrednosti, izpričan izvir stalnih revolucionarnih sprememb in rasti dežele, ki jo upravlja delavec. Zaradi tega vidimo v tvoji pobudi in uresničitvi kongresa samoupravljalcev Jugoslavije zgodovinski interes delavskega razreda, da z njim ustvarimo nov in še odločnejši prodor na svoji poti obvladavanja celotnega dohodka in razširjene proizvodnje, kot je zapisano v Ustavi, Zakonu o združenem delu, in programu ZKJ. Hkrati ti želimo povedati, da je tudi to srečanje močno potrdilo čvrsto prepričanje, da je samoupravljanje nezamenljiva moč našega gospodarskega in družbenega razvoja.

(Delegati na 12. srečanju samoupravljalcev »Rdeči prapor«)

»Trdno se držite«, tovariš Tito!

Dan za dnem z globoko zaskrbljenostjo spremljamo bolezen tovariša Tita.

Visoko cenimo in spoštujemo njegovo delo, v katerem se je na čelu svojega ljudstva uprl fašizmu in nacizmu v obrambo partije, spoštujemo ga kot velikega voditelja svoje dežele in njenih komunistov, spoštujemo vse njegove humane napore, da bi uresničil avtonomno socialistično skupnost, s temelji, ki so daleč stran od dogmatizma in iščejo pristop do mnogolične stvarnosti posameznih narodov.

Že dolgo je delo tovariša Tita in vseh vas, dragi jugoslovanski tovariši, prekoračilo meje vaše dežele in postalo pomembno za vse tiste, ki v svetu delajo in se borijo za mir ter sodelovanje med narodi, za vse tiste, ki se borijo za družbeni napredek v popolni avtonomiji in narodni neodvisnosti.

V teh dneh nevarnih mednarodnih dogodkov se vedno znova spominjamo razsvetljene besede predsednika Tita na konferenci v Havani. Kako so aktualne in resnične!

Tudi zaradi tega, tovariši, spremljamo stanje tovariša Tita in mu iz vsega srca želimo, da bi še dolgo ostal na čelu jugoslovanskih narodov. Skupaj z našim predsednikom Pertinijem kličemo: »Tovariš Tito, trdno se držite! Vaše pogumno ljudstvo še vedno potrebuje vaše vodstvo, ves svet pa vaše neomajno delo za mir.«

GIUSEPPE BANCHIERI
(nekdanj komandant divizije
Garibaldi-Franco Sabatucci)
tudi v imenu številnih
tovarišev partizanov P. C. I.
Rim

Razstava Razvoj ljudske oblasti v Slovenskem primorju 1941–1947

V sredo, 6. februarja 1980 so v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Cerkvenem gradu v Ljubljani odprli razstavo z naslovom Razvoj ljudske oblasti v Slovenskem primorju med leti 1941–1947. Razstavo je pripravil Pokrajinski arhiv iz Kopra in bo odprta do 29. marca.

Naslovu je dodana opomba – dokumenti. To so kopije arhivskega gradiva in nekaj fotografij od najskromnejših začetkov osvobodilnega boja na Primorskem pa do takrat, ko je z dokončno dopolnitvijo ustave priključen večji del Primorske k matični domovini.

Ob razstavi je izšel obsežen katalog z izčrpnim zgodovinskim prikazom razvoja ljudske oblasti. Napisal ga je dr. Tone Ferenc.

Muzej ljudske revolucije Slovenije je že pripravil podobno razstavo z naslovom Primorska v boju za svobodo v Novi Gorici 1968. leta. Prav tako je to tematiko že prikazal Goriški muzej le-

Podpredsednik narodnoosvobodilnega sveta za primorsko Slovenijo France Bevk med govorom v Ajdovščini, 19. septembra 1943

ta 1974 pod naslovom Razvoj ljudske oblasti na Primorskem.

MARJETA MIKUŽ

»Kumrdajeva izdaja«

Odbor Združenja borcev NOV Stražišče-Kranj je na svoji redni seji v januarju med drugim razpravljala tudi o težavah, ki se občasno pojavljajo v zvezi z nekaterimi izjavami v tisku, tako tudi v TV-15.

V pisanju spominov in v pogovorih s posameznimi udeleženci NOB je večkrat omenjena Kumrdajeva izdaja v Stražišču pri Kranju, kar pa se nam zdi nepravilno, saj je izdajal Ivan Urbanc, po domače Kumrdajev. Njegovi domači se zato upravičeno čutijo prizadete, saj za to izdajo ne nosijo nikakršne krivde. Nasprotno, bili so zgledni in poštene ter so sodelovali v NOB. Okupator jih je izselil v Nemčijo. Po vojni so se vključili v družbenopolitično življenje našega kraja. So tudi člani naše borčevske organizacije.

Odbor naše organizacije ZB NOV Stražišče prosi vse, ki bodo še kdaj o tem pisali, naj imenujejo izdajo po njegovem imenu in priimku, ne pa po hišnem imenu.

MARIJA ZALETEL
ZB NOV Stražišče

Tovariš ali gospod?

O tovarštvu bi rad načel vprašanje. Po osvoboditvi je bilo ves čas prisotno, saj smo bili tovariši med narodnoosvobodilnim bojem ne samo v bojnih vrstah, ampak tudi v aktivističnih povseh in mestih. Starejšim občanom smo rekli očka ali stric oziroma mamička ali teta, kar je izžarevalo neko posebno toplino in pristrčno prijateljstvo.

Že več let opazujem socialistično miselnost naših ljudi. V naših lokalih, trgovinah, uradih in drugih ustanovah gre izraz tovariš vedno bolj v pozabo. Vedno več je gospodov in gospa. Mar je poniževalno biti tovariš? Ali se vračamo v buržoazni sistem nazivov? Bomo tovariši in tovarišice samo toliko časa, dokler smo živi borci NOB, za katere je naziv tovariš simbol naše revolucije?

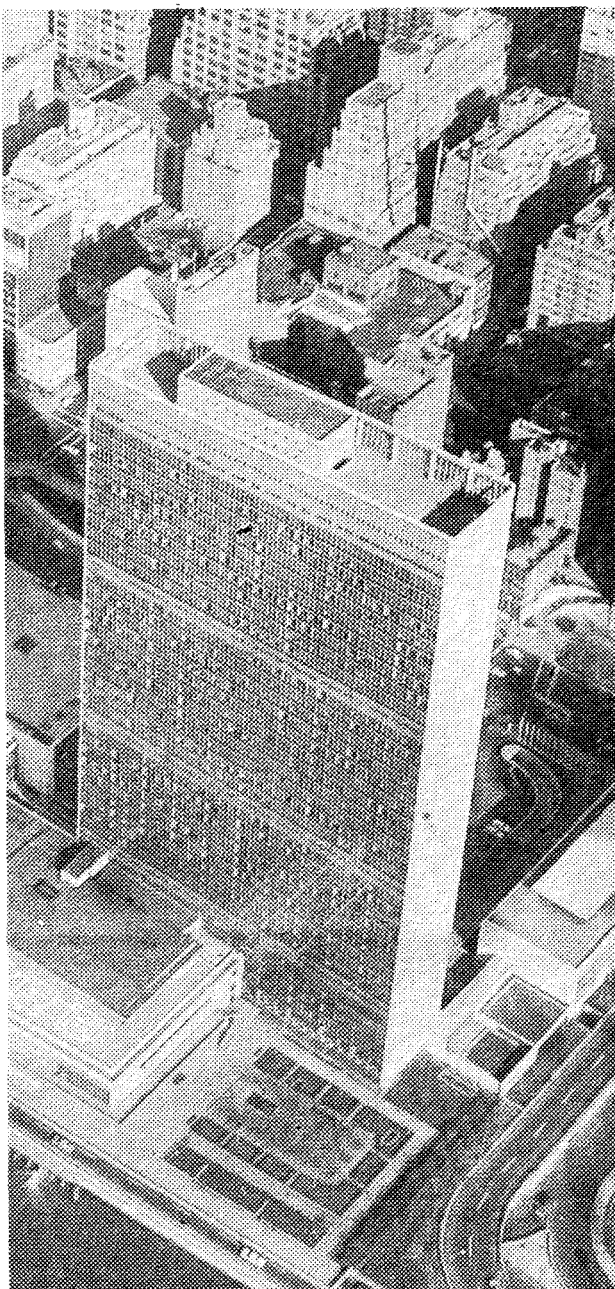
Veliko vprašanj bi še lahko napisal, pa jih raje prepuščam vam, bralci. Morda bo kdo dodal tudi odgovor.

IVAN URBANČIČ
Roje 2 nh.
Mirna

Dvojno razvrščanje sil

V zadnjem obdobju, pravzaprav od lanske vojaške intervencije Vietnama v Kampučiji pa vse do nedavne podobne sovjetske akcije v Afganistanu, so bile vse dežele sveta nekajkrat prisiljene, da se izrekajo »za« ali »proti«. Na lanskem zasedanju Združenih narodov je bilo glasovanje za resolucijo, s katero so narodi sveta obsodili vietnamsko intervencijo ali so se izrekli proti taki resoluciji. Izid glasovanja je znan, velika večina držav članic svetovne organizacije je obsodila tujo intervencijo kot nedopustno obliko tujega vmešavanja v notranje zadeve drugih držav in kot nedopustno kršitev suverenosti in ozemeljske nedotakljivosti drugih držav. Letos je bilo zasedanje Združenih narodov vnovič prizorišče podobnega glasovanja o podobni resoluciji, kjer so se članice svetovne organizacije odločale za obsodbo sovjetske intervencije v Afganistanu ali proti taki obsodbi. Tudi izid tega glasovanja je znan, velikanska večina držav je obsodila tujo vojaško intervencijo in zahtevala brezpogojen umik tujih čet z ozemlja zasedene dežele. V obeh primerih, vietnamskem in sovjetskem, resoluciji kajpada nista bili uresničeni, ker svetovna organizacija nima izvršne moči. Ni pa zato odločitev pretežne večine držav zato nič manj pomembna, saj izraža težko moralnopolitično obsodbo politike sile in vmešavanja v notranje zadeve drugih držav.

V obeh primerih, zlasti pa pri zadnjem, ko je šlo za obsodbo vojaške intervencije ene izmed blokovskih velesil, je bila pri obeh blokkih očitna težnja, da bi glasovanje prikazali kot odločanje za ta ali ono blok. V Washingtonu so si prizadevali prikazati izid glasovanja kot triumf Združenih držav Amerike, sovjetski tisk pa je obtoževal vse tiste države, ki so glasovale za resolucijo, da so »slepo orodje imperializma«, da so »popustile pred ameriškim pritiskom«, in da so se kot »pohlevne ovčice pustile zapeljati« na stran imperialistov. Vendar so bili taki in podobni manevri, ki so skušali vkleniti glasovanje v jarem blokovskih nasprotij, kaj jalov posel. Še daleč ni šlo za razvrščanje za to ali ono blokovsko silo. Povsem nasprotno. V resnici je šlo za pomembno, toda povsem drugačno razvrščanje vseh držav sveta, šlo je za odločanje ali za intervencijo ali proti njej, za priznanje suverenosti narodov in proti

Sedež Združenih narodov

njej, za enakopravnost vseh narodov ali proti njej. Zato glasovanje, ki je z veliko večino 104 glasov proti 18 (ob 18 vzdržanih in 12 odsotnih) prepričljivo izreklo obsodbo intervencije v Afganistanu. Nikakor pa ne more tak izid pomeniti nekakšnega »triumfa« Združenih držav Amerike, pač pa je to bil resnični triumf demokratičnega sveta, ki zavrača politiko sile in vmešavanja, pa naj pride od kogarkoli. Tudi »pohlevnih ovčic« ni moč najti pri tem glasovanju, pač pa vidno izkazano, odločno voljo velike večine narodov, da ostanejo svobodni in neodvisni, in da to neodvisnost tudi branijo.

Vietnamska in sovjetska vojaška intervencija sta tudi prispevali, da se je močno razbistrila dilema, ki je bila nekoč zasidrana v mednarodnem komunističnem gibanju. To pot so jo pobudniki intervencije vnovič skušali oživiti v obliki vsiljene izbire: ali za imperializem ali za socializem. Glasovati, odločati se proti vojaški intervenciji neke socialistične dežele pomeni, po taki umetno vsiljeni dilemi, postaviti se na stran imperializma, se pravi proti socializmu. Vse, kar počne neka socialistična država, vse kar pridobi, je samo po sebi v prid socializma in torej v škodo imperializma. Širiti meje vplivnih območij Sovjetske zveze kot socialistične velesile pomeni potemtakem hkrati širiti meje socializma.

Odločanje velikega števila komunističnih in drugih delavskih partij proti intervenciji Vietnama in zlasti Sovjetske zveze je izraz in dokaz spoznanja, da je socializmu kot svetovnemu procesu še kako škodljiva vsaka politika neke socialistične države, ki se hoče povzpeti na hrbet drugega naroda, ki skuša z nasilnimi sredstvi vsiljevati svoje oblike socializma drugim in podobno. Samo delavski razred, vse napredne sile neke dežele so tisti edini od zgodovine izbran grobar kapitalizma, in zato tudi edini nosilec revolucionarnih družbenih preobrazb. Zato pa sta neodvisnost vsakega naroda in njegova popolna suverenost pri izbiri smeri svojega razvoja bistveni pogoj za družbeni napredek sveta in za mir na njem.

Drago Košmrlj

Revolucionarne tradicije in združeno delo

Tam, kjer izvirajo začetki delovnih organizacij iz časov pred drugo svetovno vojno in tam, kjer so delavci – revolucionarji takoj po osvoboditvi znali prikazati svojim mlajšim tovarišem svoj predvojni revolucionarni boj, se nadaljujejo tradicije revolucije in tradicije narodnoosvobodilnega boja.

Spomnimo se le prvih povojnih proslav, prvih jubilejev in zmagoslavij novoustvarjenega dela. Koliko je bilo navdušenja, poleta; nihče ni vprašal, ali je že minil osemurni delavnik. Nekatere tovarne, podjetja in drugi kolektivi so nastajali na novo in tudi tam so delovne uspehe povezovali s spomini in uspehi predvojnega delavskega gibanja in NOB.

Ali je tudi danes tako?

Ljubljanska Dekorativna je prav gotovo primer delovne organizacije, kjer ritem proizvodnje in novi delovni procesi niso potisnili v pozabo revolucionarnih začetkov njihove tekstilne industrije v predvojni tovarni Eifler. Med imeni delavcev te predvojne tovarne so bila tudi tako znana imena revo-

lucionarjev, kot so: Pepca Kardeljeva, Ida Szabo, Mici Krivčeva, Rezka Dragarjeva in Danila Kumar.

Delavci v Dekorativni so ponosni na zgodovino svoje tovarne. Izročila revolucionarnih začetkov v njej prenašajo tudi na nove delavce in še zlasti na mladino.

Na pročelju dvoriščne stavbe te tovarne je vgrajena spominska plošča petim v narodnoosvobodilnem boju padlim delavcem. Pred ploščo na tleh je v kamnito peterokrako zvezdo ujet košček zemlje, kjer se vse leto rdečijo vrtnice. Vsakdo, ki ga zanese pot v to delovno organizacijo, obstane pred pomnikom in vsakomur so delovni ljudje tega delovnega kolektiva pripravljeni pojasniti vse podrobnosti o tistih, ki so prispevali svoja življenja, varnost in zdravje, da so izbojevali delček tega, na čemer danes gradi ta delovna organizacija.

Sindikalne organizacije v organizacijah združenega dela so tiste, ki naj bi v svoje delovne programe vključevale razvijanje in negovanje revolu-

cionarnih tradicij. Ponekod so dobro usmerjeni in že leta ob svojih delovnih jubilejih vključujejo revolucionarne tradicije. Ponekod pa, kot da so edino pomembni le metri izdelanega blaga, stotine ton najrazličnejših izdelkov...

V ljubljanski Dekorativni se bodo v letošnjem letu ob praznovanju dneva borca povezali z borbensko organizacijo v svoji krajevni skupnosti. K sodelovanju bodo povabili nekatere amaterske kulturniške skupine iz svojih vrst in na ta način povežali svoje delo in tradicije z delom in tradicijami v krajevni skupnosti.

Razvijanje revolucionarnih tradicij v delovnih organizacijah in povezovanje le-teh s krajevnimi skupnostmi je pomemben prispevek k podružbljanju razvijanja tradicij, kajti vse manj nekdanih borcev je še v rednem delovnem razmerju in naloga mlajših je, da njihovo delo nadaljujejo.

B. Ž. J.

S seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Sedem nemogočih lokacij za muzej?

Poleg obravnave osnutka novega statuta slovenske borčevske organizacije in njenega akcijskega programa za to leto se je najživejša razprava (ponovno) razvila ob vprašanih napredovanjih del za bodočo gradnjo novega Muzeja ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani.

Člani predsedstva so menili, da je zares skrajni čas, da za predvideno novogradnjo najdejo urbanisti v Ljubljani primerno in dostopno lokacijo, saj jim doslej sedem predlaganih variant ni ustrezalo, pri čemer pa so člani predsedstva v razpravi dejali, da dolga leta mestno jedro sploh ni imelo okvirnega in mikro urbanističnega načrta. Ko gre za objekt

splošne družbene kulture, in ko smo se že zdavnaj zedinili, da sedanji muzejski prostori ne ustrezajo več, bo treba s pospešenimi močmi najtesneje sodelovati z vsemi družbenopolitičnimi in

upravnimi organi, ki lahko uresničevanje graditve tega projekta pospešijo. Utegnilo bi se namreč zgoditi, da če ne bo kaj kmalu izbrana lokacija za gradnjo, zidava tega objekta celo ne bi prišla v

naslednji srednjeročni načrt!

In končno so se člani predsedstva RO ZZB NOV Slovenije vprašali, ali bodo po razpisnem javnem natečaju za izbiro lokacije slednjo kar na lepem našli, kako dolgo se bo s tem ves postopek zavlekel?

Pri obravnavi osnutka delovnega načrta za to leto so nekateri člani predsedstva predlagali, da bi vanj vnesli še nekatere, v lanskem letu neizpolnjene naloge, poleg tega so se tudi dogovorili, da bodo roke za izvedbo posameznih nalog po trimesečnih uskladjili z delovnim načrtom republiškega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov, katerega program je že potrdil izvršni svet.

B. Ž. J.

Sejo predsedstva RO ZZB NOV Slovenije je v odsotnosti predsednika Janeza Vipotnika vodil Stane Markič.

Še večji posluš za pomnike NOB

Komisija za spomeniško dejavnost pri občinskem odboru ZZB NOV Kranj kar vztrajno izpolnjuje svoje naloge. Skrb za spominska obeležja NOB je njihova prva skrb. Že leta 1975 so v občini Kranj sestavili seznam pomnikov NOB. Vendar pa ta seznam ni še popoln. Zakon o grobovih in grobiščih iz leta 1978 razširja obseg prej omenjenega seznama in zagotavlja varstvo pomnikov NOB. Dokumenti sicer ne navajajo konkretnih nalog komisije, ker je za to pristojen upravni organ pri občinski skupščini, toda njeni člani čutijo moralno odgovornost. Obenem si prizadevajo, da bi pospešili proces podružbljanja skrbi za pomnike narodnoosvobodilnega boja.

Skupaj z zavodom za spomeniško varstvo je komisija že popisala spomenike in spominska obeležja, pri čemer je namenila posebno pozornost tistim podatkom, ki niso bili še nikjer zabeleženi. Mednje spada tudi identifikacija grobov neznanih borcev. Popise s terena so člani komisije dopolnili.

Družbeni dogovor o varstvu, urejanju in vzdrževanju spomenikov NOB zagotavlja enotnost in trajnost te dejavnosti

preko podpisnikov tega dogovora; to je trinajstčlanski odbor, ki ga sestavljajo predstavniki družbenopolitičnih organizacij, podjetij in drugih skupnosti. Skrb za spomenike in obeležja preide po družbenem dogovoru na upravni organ za zadeve borcev pri občinski skupščini. Vendar je vedno komisija tista, ki daje pobudo, izdela tudi predlog za obnavljanje obeležij in za postavljanje novih po prednostni lestvici. Pri sestavljanju te lestvice pa sodeluje skupaj s predsedstvom ZZB NOV in z zavodom za spomeniško varstvo ter s komisijo za zadeve borcev.

Nič manj ni tesno sodelovanje komisije za spomeniško dejavnost s svetom za razvijanje tradicij NOB pri SZDL. Bistvo vsega pa je, da skrb za obeležja preide na KS, in da se s tem krajevne organizacije ZB NOV še z večjim poslušom lotijo reševanja omenjenih nalog.

Začetek je pohvalen, do zaključka pa je še dolga pot in na njej bo treba marsikaj storiti.

Ž. D.

Zvezno posvetovanje v Arandjelovcu

Za delo zdravniških komisij

Dne 8. in 9. februarja 1980 je zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov organiziral v Arandjelovcu posvetovanje s predsedniki in namestniki predsednikov zdravniških komisij prve in druge stopnje, ki ugotavljajo odstotek vojaške invalidnosti, določajo stopnjo dodatka za potrebo in tujo pomoč in ortopedskega dodatka ter dajejo izvid in mnenje o pridobitvi nesposobnosti po zakonu o vojaških invalidih. Posvetovanja so se udeležili še predstavniki republiških in pokrajinskih upravnih organov za vprašanja borcev in vojaških invalidov, predsednik zveznega sodišča in republiških ter pokrajinskih sodišč senatov za upravne spore, predstavnik ZZB NOV Jugoslavije in drugi.

Namen posvetovanja je bil obravnavati nekatera aktualna vprašanja in probleme pri delu zdravniških komisij ob izvajanju predpisov s področja vojaških invalidov,

cilj pa dogovor o poenotenju na tem področju, ker je bilo ugotovljeno, da prihaja v Jugoslaviji do različne prakse, čeprav gre za izvajanje istih zveznih predpisov. V vrsti let uporabe in izvajanja teh predpisov s strani zdravniških komisij so se ponekod kritični in merila razvodnena, oziroma prihaja do težav in različne prakse tudi zaradi nejasnosti in pomanjkljivosti v predpisih. Vsaka napačna ali neustrezna odločitev zdravniške komisije, tako prve kot druge stopnje, pa lahko na eni strani okрни in oškoduje invalida v njegovi pravici, predimenzionirane odločitve pa pomenijo nepravilno uporabo družbenih sredstev v korist posameznika. Oboje pa je krivično in nesprejemljivo tako za invalide same kot družbo v celoti in lahko povzroči tudi politične probleme, če bi takšno neenotno postopanje postalo širša praksa.

Razprava na posvetovanju je bila bogata, izčrpna in izje-

mno zanimiva tako iz pravnega kot strokovno medicinskega stališča. Že v načelni obravnavi je bilo naglašeno, da je treba posvetiti pozornost nekaterim pojavom kot npr., da se v zadnjih letih prijavlja za ponovni pregled pred zdravniškimi komisijami v Jugoslaviji okoli 15 tisoč vojaških invalidov zaradi zvišanja stopnje invalidnosti, da je 7 do 8 tisoč novih zahtev za priznanje lastnosti vojaškega invalida in da posamezni invalidi celo 7 do 10 krat v istem letu skušajo doseči zvišanje stopnje invalidnosti zaradi poslabšanja. Dejstvo je, da so invalidi iz NOV prišli v leta, ko se posledice vojne vse bolj odražajo tudi na njihovem zdravstvenem stanju in so zahteve po določitvi večje stopnje invalidnosti upravičene. Res pa je tudi, da bi si nekateri posamezniki želeli s pridobitvijo statusa vojaškega invalida po toliko letih zagotoviti solidne prejemke, čeprav je zaradi odmaknjenosti do-

godkov težko dokazovati in ugotavljati okoliščine nastanka invalidnosti, pa tudi samo invalidnost, predvsem kadar gre za poškodbe. Pri obravnavanju novih zahtevkov se včasih zdi, kot da gre za pojav nekakšne demagogije in »profesionalnega« da-janja izjav ter pritisk na komisije, kar je treba po mnenju vseh udeležencev posvetovanja odločno preprečevati, pri tem pa humano postopati in vse pravice priznavati tistim, ki so jim namenjene, in ki za to izpolnjujejo predpisane pogoje. Nikakor pa ni dopustno teh pravic, katerih temelj je vojaška invalidnost, izenačevati in povezo-vati s socialnimi motivi, kajti za reševanje takih vprašanj imamo v naši družbi druge mehanizme in samoupravne institucije.

V razpravi so udeleženci posvetovanja posvetili veliko pozornost problematiki določanja odstotka invalidnosti, dodatka za nego in

tujo pomoč in ortopedskega dodatka. Skoraj enotno so ugotavljali, da je lista odstotkov vojaške invalidnosti z ustreznim navodilom veliko bolj popolna za določanje invalidnosti po ranitvi, poškodbah ali pohabi, manj pa je izdelana za bolezni, pri čemer imajo zdravniške komisije veliko težav in je tu največ možnosti za različno odločitev o invalidnosti. Glede na to, da je rok za vložitev zahtev po bolezni iz NOV potekel, pridejo sedaj v poštev le vojaški mirovni invalidi in je bil naveden podatek, da je letno v SFRJ odpuščenih iz JLA zaradi bolezni oziroma začasnih ali stalnih nesposobnosti 6 do 8 tisoč vojaških obveznikov. Lista odstotkov vojaške invalidnosti in v zvezi s tem posamezne določbe zveznega zakona o vojaških invalidih so bile podrobno obravnavane in je bilo danih vrsta predlogov za spremembo, dopolnitev in natančnejšo opredelitev.

Ob zaključku je bilo sogla-

sno ocenjeno, da je bilo posvetovanje, kakršnega ni bilo dvajset let, zelo koristno in uspešno, tako v organizacijskem kot vsebinskem pogledu in bodo sprejeti sklepi in izmenjane izkušnje pripomogle k boljšemu in enotnejšemu obravnavanju teh zadev. Posebna skupina strokovnjakov pa bo na podlagi sodobnih medicinskih načel in spoznanj ob upoštevanju predlogov, pripomb in sugestij s posvetovanja pripravila spremembo in dopolnitev ustreznih predpisov, predvsem liste odstotkov vojaške invalidnosti.

Glede na to, da je preko 90 odstotkov prejemkov vojaških invalidov vezanih prav na odločitve zdravniških komisij, je njihovo delo zahtevno in odgovorno, zato bo potrebno še bolj spremljati njihovo delovanje, sprotno odpravljati probleme in zagotavljati enotno prakso.

Malči Žitnik

Program in cene oddiha v Strunjanu

Komisija predsedstva pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije za vojaške invalide je 28. januarja 1980 dokončno sprejela razpored domskih zmogljivosti in bila tudi seznanjena s cenami za oddih v tem domu za leto 1980.

Občinski odbori so bili že obveščeni o sanaciji bungalovov v Strunjanu ter začasem zmanjšanju kapacitet v tem letu; s tem v zvezi je bilo sprejeto tudi stališče, da v tem letu ne bo mogoče v domu vojaških invalidov v Strunjanu sprejeti več upravičencev do oddiha kot lansko leto.

Komisija za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije je zato sprejela sklep, naj vsi občinski odbori ZZB NOV v tem letu načrtujejo za oddih enako število upravičencev kot v letu 1979.

Sprejeti program oddiha v domu vojaških invalidov v Strunjanu za leto 1980 je torej po posameznih občinskih odborih ZZB NOV takle:

Ajdovščina 22, Brežice 10, Celje 34, Cerknica 19, Črnomelj 48, Domžale 20, Dravograd 6, Gornja Radgona 6, Grosuplje 20, Hrastnik 16, Idrija 39, Ilirska Bistrica 101, Izola 5, Jesenice 20, Kamnik 12, Kočevje 21, Kranj 34, Krško 10, Koper 10, Lenart 5, Ljutomer 8, Lendava 6, Laško 13, Litija 13, Logatec 11, Lj. Center 61, Lj. Bežigrad 66, Lj. Moste 61, Lj. Šiška 66, Lj. Vič Rudnik 70, Maribor 80, Murska Sobota 10, Mozirje 12, Metlika 25, Novo mesto 71, Nova Gorica 113, Ormož 9, Postojna 15, Ptuj 8, Piran 5, Ravne na Kor. 20, Radlje ob Dravi 20, Ribnica 10, Radovljica 25, Slovenska Bistrica 10, Slovenjgradec 18, Slovenske Konjice 9, Sevnica 10, Sežana 25, Šmarje pri Jelšah 10, Šentjur pri Celju 10, Skofja Loka 17, Trebnje 22, Trbovlje 16, Tolmin 40, Trzin 11, Velenje 15, Vrhnika 14, Zagorje 18, Zalec 14.

Skupni seštevek nam daje 1424 mest za oddih v tem domu v letu 1980.

V primeru morebitnega povečanja kapacitet bodo vsi občinski odbori ZZB NOV pravočasno obveščeni in bodo imeli možnost, da se s pristojnim organom doma vojaških invalidov v Strunjanu dogovorijo za dodatno število zmogljivosti.

Cena oskrbnega dne oddiha, ki jo je sprejel svet doma za to leto, pa je takale:

1. Od 1. 2. 1980 do 31. 3. 1980 ... 200 din
2. Od 1. 4. 1980 do 31. 6. 1980 ... 240 din
3. Od 1. 7. 1980 do 31. 8. 1980 ... 260 din
4. Od 1. 9. 1980 do 31. 12. 1980 ... 240 din

Za družinske člane upravičencev je cena od prvega dne v mesecu juliju in avgustu 1980 300 din, v ostalih mesecih pa 360 din.

O višini regresa s strani RO ZZB NOV Slovenije bodo vsi občinski odbori ZZB NOV naknadno obveščeni. Člani komisije za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV so bili mnenja, naj občinski odbori v najkrajšem času preučijo možnosti o oblikovanju svojih skladov za regresiranje cene oskrbnega dneva.

RO ZZB NOV Slovenije

Križna gora daje zdrav rod

Dan, ko je jokalo sonce

Med vožnjo od Stare Loke do hribov proti Križni gori sem dohitel dva fanta s šolskima torbicama na ramah. Brž ko sta od daleč zagledala, da vozim za njima, sta se postavila ob rob poti in me začela ustavljati tako, da sta s palci kazala proti hribom in seveda tudi proti Križni gori, kamor sem bil namenjen. Vesel sem ju bil, ker mi ne bo treba iskati poti in voziti po teh hribovih v negotovosti. Ko sem jima odprl vrata, sta junaško smuknila v avto. Bila sta takoj domača in zgovorna. Tisti, ki je sedel spredaj pri meni, je bil Ravnikarjev Jože, na zadnjem sedehu pa Sinkov Nande. Tako nam je bila pot na Križno goro skupna. S Križne gore hodi jo v Škofjo Loko otroci v šolo dve uri peš. Poleti je kar v redu, pozimi pa je huda.

Povedal sem jima, da grem na Križno goro zato, da bi zvedel, kako je bila njihova vas med vojno požgana, in da bi o tem kaj napisal.

»Moji štirje strici in ena teta so med vojno padli,« mi je takoj povedal Jože.

»Štirje strici in teta? Od ene družine?« sem se začudil.

Nameraval sem avto ustaviti kar na tistem strmem klancu med gozdovi, po katerem smo se vzpenjali. Prvi vtisi ob takih pripovedovanjih so mi vedno najdragocenejši. Ker pa je bil klanec le preveč strm in zame, ravninskega človeka kar vrtoglav, sem rekel Jožetu, da si bom beležil, ko pridemo do vasi.

Jože je menil, da mi ni treba nič prej pisati, ker mi bo njegov ded, oče padlih stricov in tete – Jože Ravnikar, Kalanov – najbolje vse povedal. On zna v vasi najbolje pripovedovati. Za vsak datum ve in bere brez naočnikov, čeprav je že star 85 let. Ravnikarjevega deda otroci s Križne gore najrajši poslušajo, saj zna zanimivo pripovedovati o časih med vojno, ko se njih ni bilo na svetu.

Fanta sta nato povedala, da so prav tistega dne v šoli oddali nalogo z naslovom Moj kraj med NOB. Datum sta bila polna. Hlevi na Križni gori so zgoreli 21. novembra 1944, drugega dne pa še hiše. Pač pa si nista bila edina v tem, kdaj so padli Ravnikarjevi strici in teta.

»Nič hudega,« sem menil. »Če je Ravnikarjev stric tak, kakor pripovedujeta, potem s Križne gore ne bom šel praznih rok.«

Avto sem ustavil pred Križno goro na grebenu hriba, s katerega se mi je odprl lep razgled proti Škofji Loki. Ostali smo kar v avtu, ker je bril čez greben strupen veter. S travnikov takrat sonce še ni pregnalo nekaj krp snega.

A komaj sem iz aktovke vzel papirje in si jih pripravil, da bi na njih delal svoje beležke, se odtrga od vasi skupina fantičev, mogoče malo starejših od Jožeta in

Nandeta. Mahnili so jo naravnost k nam.

Ko so pritekli do avta, bi radi najprej vedeli, zakaj ne gremo naprej do vasi. Ko smo jim povedali, da zapisujemo dogodke s Križne gore med NOB, so se trije takoj zrinili na zadnji sedež v avtomobilu, ostali, ki v avto niso več mogli, pa so sami spustili šipe na vratih in rinili glave k nam.

Takoj se je začela med njimi živa razprava o dogodkih na Križni gori. Križem so govorili in se prepirali, kje so fantje s Križne gore padali, kje so bili boji v bližini vasi, kje so se tolkli z Nemci, belogardisti in ustaši. Nekateri so mi prigovarjali, da bi stopil iz avtomobila in bi si kraje s hriba ogledal.

Fantom sem svetoval, da bi šli kar k Ravnikarjevemu dedu. Avto je bil tako natrpan, da sem ga komaj premaknil. Za avtom je šla cela procesija. Presenečen sem bil, kako je ta mladina povezana s preteklostjo Križne gore in kako prizadeto se trgajo zanjo. Glej, sem si mislil, spet rase tu zdrav rod. Njihovo mesto so določili nekoč Ravnikarjevi strici, o katerih vsi fantiči vedo mnogo povedati. Z Ravnikarjevimi strici se začenja njihovo poznavanje zgodovine Križne gore.

Naša procesija se je pomikala skozi vas, kjer so ljudje postajali po dvoriščih, ali so nas opazovali skozi okna. Zazdelo se mi je, da delam krivico mrtvim, ko stikam tako površno po preteklosti o požganih hišah, ki so bile takrat prekleto malo vredne. Kako naj se šele dostojno dotaknem preminulih človeških življenj. Kaj mi pravzaprav skriva Križna gora v svojih nedrih? Kaj naj zabeležim v tem kratkem in končno zelo krivičnem zapisu nasproti mrtvim, ko se ne bom mogel niti malo dotakniti najobčutljivejših človeških tegob, radosti, življenjskih načrtov in ljubezni tistih mladih ljudi s Križne gore, ki so padli. Zid je zid, ostaja nem in neobčutljiv, ali je pokrit ali brez strehe. A kaj se je zgodilo z Ravnikarjevimi fanti, ki so živeli vsak svoje življenje? Kaj jih je nagnilo, da so šli in je prišlo za njih tisto najhujše? Vsak izmed Ravnikarjevih fantov je zapuščal nekoga; imeli so svoje prijatelje in svoja dekleta. In naenkrat vsega konec. Res, čemu stikam za nekoč požganimi hišami, ko pa živijo mrtvi okrog teh svojih nekdanih domov močnejše, kakor če bi bili živi.

Eden izmed fantov je avto prehitel in me pred Ravnikarjevo hišo ustavil. Ko sem izstopil, sem na steni hiše zagledal vzdano ploščo. Fant je okrog mene so molče in spoštljivo čakali, da sem z nje dobesedno prepisal:

»Iz te hiše so se bratje Ravnikar prvi v letu 1941 odzvali klicu k narodni vstaji, stopili v oboroženo borbo proti faši-

stičnim okupatorjem in njihovim domačim plačancem ter dali svoja življenja za svobodo in neodvisnost:

Spomenik sredi vasi padlim na Križni gori

Jože Ravnikar, padel 27. marca 1942

Joško rojen 27. 5. 1916, padel 27. 3. 1942

Janko rojen 28. 3. 1924, padel 9. 9. 1942

Janez Ravnikar iz Križne gore, padel 9. septembra 1942

Nov rod na Križni gori: Jože Ravnikar in Nande Sink

Polde rojen 28. 10. 1918, padel 9. 9. 1942

Lojze rojen 18. 6. 1917, padel 14. 3. 1943

Minka rojena 10. 11. 1914, padla 23. 3. 1945»

Ravnikarjevega deda smo našli za velikansko kmečko pečjo, iz katere je prijetno puhtelo. Ded je orjak kljub svojim petinosemdesetim letom. S kalnimi očmi me gleda, negotovo mi seže v roko in potem pozorno poslušala enega izmed svojih vnukov, ki mu na uho kriči, da sem iz Ljubljane, in da sem prišel na Križno goro zavoljo zapisovanj o njegovih sinovih in hčerki.

Ravnikarjev ded mi je takoj omenil svoj zvezek, v katerem je na željo preživelih partizanov zapisoval, kar je doživel med NOB. Svoje zapiske je napisal pred 14 leti, ko je bil star 71 let.

Medtem ko se z dedom pogovarjamo, se je Ravnikarjeva velika soba začela polniti. Vsi fantje, ki so prišli z menoj, so že drug pri drugem ležali na peči in vsi, glava pri glavi, gledali s peči. Tudi odrasli so prihajali in sedali okrog mize.

Ded je za svoja leta res imeniten in rad verjamem, da ga mladina tako rada poslušala. Zimski večeri na Križni gori so najbrž čisto nekaj posebnega, ko sneg zapade meter visoko in burja tuli čez te vrazje grebene. Takrat so dedovi spomini na vojno gotovo še posebno močni in slikoviti, da se mladi rod z užitek napaja z njimi.

Zanimalo me je, kaj je bil vzrok, da so šli Ravnikarjevi fantje naenkrat v partizane in to že decembra 1941. Vnuk spet kriči dedu na uho. Ko ta dojamem, kaj bi rad vedel, pove, da je bil vzrok zelo preprost. Ravnikarjev ded je šel v decembru 1941 v Žiri Minki po čevlje. Avtobus pa je zamudil. Zato jo je mahnil pod večer kar s kolesom v Škofjo Loko.

Na Križni gori pa niso vedeli, kaj vse se dogaja v dolini. Niso vedeli, da je na cestah že treba potovati s prepuštnicami. In tako se je ded podal v veliko nevarnost, ne da bi to slutil. Ko se tako pelje po cesti, ga ustavi nemška zaseda. Ker ni imel prepuštnice, so ga hoteli Nemci takoj ustreliti. Če ne bi bil ded invalid iz prve svetovne vojne, bi bilo z njim konec.

Ko je prišel drugega dne domov in je pripovedoval, kaj se mu je zgodilo, je najstarejši sin Joško dejal:

»Treba je iti in Nemce izgnati.«

In še istega dne so šli Ravnikarjevi fantje Joško, Janke, Polde in Lojze k partizanom, da bi »Nemce izgnali«. Bili so nato v bojih v domačih krajih nad Gorenjo vasjo, na Bukovem vrhu, v veliki bitki v Dražgošah in nad Crngrobom. Joško je padel pod Planico nad Crngrobom. Polde in Janko na Lipenski planini na Jelovici,

Lojzeta pa so ubili Nemci kot talca v Pertoči.

Ravnikarjev ded piše v svojem zvezku o sinovih takole:

»V februarju 1942 se nekoč vrne hčerka Minka iz Škofje Loke. Tam je slišala, da bodo prišli Nemci na Križno goro in bodo od vsake hiše toliko ljudi postrelili, kolikor fantov je v lazu, hiše pa požgali. Od sedaj naprej je bilo vsako noč slabo spanje, saj so bili od naše hiše v lazu štirje.

Večkrat sem slišal v nočeh hojo okrog hiše. Mislim, zdaj bo treba v Begunje, kjer nas bodo postrelili... Mene so se ljudje izogibali kakor steklega psa. Po gozdu je še kateri šel za menoj, drugače pa ne... Okrog 15. 4. 1942 pride nekoč domov sin Janko in pove, kako je 27. 3. padel naš Joško v boju nad Crngrobom. Bil je ranjen v roko. To je bilo tistega dne, ko sta bila ob poldesetih ubita Mlakarjev Lojze in Kocjanov Janko. Ko pa je bil naš Joško ranjen, je ponudil mitaljež Runcigajevemu. – Ta reče, da je tudi ranjen. Nato ponudi Blažeskovemu. A ta reče: »Jaz ga ne znam rabiti.«

Nato naš Joško nekaj časa miruje in počiva. Nato začne z levo roko streljati. Boril se je, kakor bi bil zmešan. Kar skakal je in z levico streljal. Komendant Zagar je zapovedal umik. Takrat je naš Joško padel, zadet v čelo. Naš Janko je pri umiku skočil čez Jožka. Videl je, da je na čelu krvav. Zelo se mu je smilil. Malo je manjkalo, pa bi ostal pri njem...

Čas pa je hitro šel dalje. Pa so zadnjega sina Franceljna, ki mu je bilo 14 let, zaprli. 20. 4. 1942 so spet prišli in nas vse, kar nas je bilo še pri hiši, odpeljali v Nemčijo: mene, hčerke Minko, Heleno in Anico. Lojze je bil zaprt, štirje sinovi pa mrtvi. To je bil dan, ko je še sonce jokalo.

To sem si izpisal iz zvezka Ravnikarjevega deda. Tudi Jurčičeva Cilka in Tavcarjeva Ana, ki sta sedeli za mizo, sta mi povedali nekaj presretnih zgodb o fantih, ki so padali okrog hiš na Križni gori. Tudi njuno pripovedovanje je prepleteno s spomini na ljudi s Križne gore, ki jih ni več. Spomini so se kar usipavali in vsi so bili mnenja, da bi bilo zgodovine o Križni gori lahko za deset knjig.

Ko sem odhajal, sem segoč dedu v roko. Nisem pa opazil, da se je postavila zraven njega njegova štiriletna vnukinja Ivanka. In fant, ki je bil dedu nekaka zveza med nami in njegovim svetom tišine, mi je v zadregi dejal, da ded ne želi vencev, ko ga bodo pokopali. Samo Ivanka naj mu prinese na grob šopek nageljnov.

Kar stisnilo me je v prsih. Ded se zaveda, kaj je dal nam vsem. Toda skromen, kakor je vedno bil, bi rad ostal tak tudi v grobu.

Ferdo Godina

NOVE KNJIGE

Živi v svojih delih

Ker tako piše v koledarju, bo menda res, da živimo že v letu tisočdevetstoo-semdesetem. Pri tem se morda zamislimo in lahko potarnamo, kako hitro teče čas. Ta pihavi, burni in neulovljivi čas, ki nas vse odveje. V prejšnjem letu je bilo, ko nas je brez velikega hrupa zapustil, bolje rečeno od nas tiho odšel, zdaj se pa k nam spet vrača s knjigo s privlačnim naslovom *Nepozabno leto 1942*.

Moža, o katerem je govor, starejšemu rodu morda sploh ne bi bilo treba predstavljati, saj je njegovo junaško partizanjenje in kasnejše javno delovanje vsem še v živem spominu. Toda za rod, ki se danes že vzpenja v njegovo krošnjo, v nepozabnem letu 1942 pa sploh še ni pokukal v življenje, morda ne bo odveč kratka beseda o življenjski poti tega trdoživca, ponosnega in plemenitega človeka, ki je v času, ko so nam cepljeni iz pasjega repa (njegova beseda) stregli po življenju, z dušo in telesom boril za njegov obstanek, za boljši kos kruha in svobodo, katere smo danes deležni.

Dne 4. avgusta 1980 bo sedemdeset let, odkar se je v Podcerkvi rodil tisti bistri Matevžek, ki je kot mlad fante po notranjskih lazih pasel živino, z odrasčanjem pa vzel v roke vsako orodje, ki mu je zagotavljalo vsakdanji kruh. Vse do izbruha druge svetovne vojne je sušil opeko, žagal hlude, podiral drevesa in delal še marsikaj, kar človeku ožuli roke. Po propadu kraljevine pa je bil tako rekoč že od prvega dne pri partizanih in se tam kmalu povzpел do domala legendarnega komisarja, zelo cenjenega pri nadrejenih in močno priljubljenega pri borcih. Po vojni je služboval na različnih odgovornih položajih, med drugim je bil tudi predsednik republiških sindikatov.

Čeprav je dovršil samo pet razredov osnovne šole, je nekaj malega pisal že pred vojno, po letu 1951 je pa temeljito namučil pero, saj danes na prstih obeh rok ne moremo prešteti vseh knjig, ki jih je od takrat napisal. Samo pri založbi Borec je doslej izšlo pet njegovih besedil, za eno izmed njih, *Prijatelji in znanci*, je leta 1975 prejel Kajuhovo nagrado.

Vsekakor polno življenje! Koliko trdnega dela in svetlih dejanj, koliko živo zapisanih besed!

Že skozi te skope podatke lahko zaslutimo bogato doživljajsko obzorje sprva fizičnega garača, potem pa partizanskega bojevnika, vsestranskega javnega delavca in izredno plodovitega pisatelja, ki nas je lani zapustil, zdaj se pa k svojim bralcem spet vrača s svojo šesto pri Borcu izdano knjigo *Nepozabno leto 1942*.

In v navedenem letu, ki predstavlja časovni okvir knjige, so se na svetu resnično dogajale čudne in strašne, odločilne in zares nepozabne stvari, pa naj vržemo pogled na vesoljno zemeljsko oblo, našo širšo, takrat prav po mesarsko razčetrverjeno domovino, ali pa na našo malo rodno zemljo, mešetarsko razdeljeno med črno in rjavosrajčnimi imperialisti!

Zgodovina pripoveduje, da so na začetku tega leta ti bili na višku svoje moči. Prek leta so sicer ostala vsa velika bojišča ista kot pred koncem leta 1941: Leningradu, Moskvi in Kavkazu približujoča se vzhodna, v glavnem ob obali potekajoča severnoafriška in oceanske valove sekajoča pacifiška fronta. Toda že pred koncem leta je bilo zaustavljeno na vseh teh frontah sovražnikovo prodiranje, in ne samo to, na posameznih odsekih je ta že začutil silo zavezniških protidurcev, ki so ga prisilili k umiku. Sovjetski armadi dongske in stalingrajske fronte obkolita Nemce pri Stalingradu, Montgomery začne ofenzivo in približe nemškoitalijanske položaje, v severozahodni Afriki se izkrcajo Angloameričani, Mac Arthurjeva mornari-

ška pehota se trdno zasidra na Novi Gvineji.

V februarju se na ozemlju razkosane Jugoslavije razdivja druga sovražna ofenziva, sredi poletja preživljamo Kozaro in v Sloveniji Roško ofenzivo, kar pa osvobodilnemu gibanju ne prepreči ustanovitve Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije (AVNOJ). Torej čas stiske in burnih viharjev pa tudi prvega zanosa in zarja jutrišnjega lepšega dne. Ni dvoma, da je to vedel in videl tudi pisatelj, in zato knjigo zaokviril v po njegovem občutju najbolj ustrezen naslov.

Seveda nam v knjigi ne podaja te globalne panorame takratnega dogajanja, temveč se omejuje na prikaz tega, kako je vse to utripanje sveta odmevalo na naših tleh, konkretno v ljudeh, živečih v njegovi ožji notranjski domačiji, Loški dolini.

Ker pisateljeva knjiga ni roman niti zbirka tematsko poantiranih novel, se ji ni potrebno približati z visokostnimi merili ali pretirano naostrenim književnim skalpom.

Besedilo je natanko to, kar je hotel njegov avtor: na štirinajst življenjsko zaokroženih podob razmejena podoba časa, ki je takrat buril po preprostih pa tudi po daljnovidnejših slovenskih

tizanske proze in ga priznava v tej zvrsti za našega najplodovitejšega pisatelja. Pri tem se človek nehote vpraša, kako je ob tolikem delu sploh zmožni še toliko napisati, pri tem pa komaj pomisli, da je prav tako ustvarjalna udarnost verjetno poglaviti vzrok vseh tistih pomanjklivosti, ki mu jih nasršeni kritiki večkrat očitajo.

Z njihovimi učenimi očitki se lahko strinjamo ali pa tudi ne: razvlečena anekdotičnost, ohlapna kompozicija, črno belo viziranje, neekonomičnost izrazja, pogosten didaktičen nadev, preočitno ideologiziranje besedila.

Vse te občasne napake pa v veliki meri odtehtajo stalne, že priznane odlike tega pisanja, katere velja še in še poudariti: klenost in živahnost pripovedovanja, zdravo čuteči odnos do človeka, prvinsko doživljanje sveta in kar je najvažnejše, neka naravna modrost, ki se izogiblje zapletanju in maličanju situacij in značajev, ker ve, da je življenje silnejše od vsake izumetničene konstrukcije in kot take dragocenost, ki je nepotvorjeno doživeta vredna pisateljevega opisa in bralčeve pozornosti.

Vse kaže, da smo še vedno preveč zazrti v široko, razburkano in kalno literarno reko, polno ščavja besed, trupel duševnih samomorilcev in mrtvih rib,

srcih, živečih v pokrajini, ki jo očitno pozna kot svoj žep, in se širi od Ljubljane tja do Planine, Rakeka in Cerkniškega jezera. Vsem tem ljudem čas odmerja utrip in kleše njihovo človeško podobo. Eni so cepljeni iz pasjega repa, drugi pa stkani iz bele jagnečje volne, toda huda vojna se nato ne ozira, vsi so pomalem njene žrtve, pa četudi vsak moli pred oltarjem svojih prepričanj, interesov, želja in hotenj. Pred nami se zvrstijo hrupni belogradistični izdajalci, tiha, napredna obveščevalka, bebasti karabinjerji, značajski omahljivci, barantači s prihodnostjo, nadute milijonarske krote, ovađuški tiholazci, zagnani rajonarji in angelsko požrtvovalni borci. Vsi so zapleteni v dogajanje in do grla siti inferna krvi in požigov, sekvestracij, preiskav, interniranj, velikih ropov in malih izdaj, vsi do zadnjega preprihani od vetra nepozabnega leta 1942, ki ga z njimi sodoživlja za inicialkami M. H. skromno skriti avtor.

Mislim, da mu – poštenjaku od glave do peta – tudi v odsotnosti ni treba laškati, zato za nameček še nekaj kritičnih pripomb.

Vemo, da tudi uradna literarna zgodovina njegovo delo uvršča v sam vrh par-

pomorjenih s strupenostjo odplak, različnih v nepozabnem letu 1942 še nerojenih filozofij. V tej kalni reki človek ne more uzreti svoje podobe, kaj šele da bi se v njej odžejal. Lahko samo sanja o tem, kdaj bo na njej vzniknil tisti čudežni otoček, ki bo dišal po ajdi in vetru, ki človeka ne zanaša, ampak krepi in osvežuje. Vsi smo že nestrpni od pričakovanja velikega besedila.

Za hrptom pa nam žubori potoček, tako čist in jasen, da vidimo in lahko zagrabimo kamenčke na njegovem dnu. In kadar nas obide žeja, se z njegovo bistrino lahko odžejamo. Sodim, da je vsakemu jasno na kakšno literaturo pri tem mislim.

Morda bodo čez čas kamenčki iz tega potoka postali temelj za tisti otok, katerega v veliki kalni reki zaenkrat še ne vidimo, pa vendar željno pričakujemo.

Biti zidak v zgradbi življenja, ki je pravzaprav vedno prihodnost, pa ni majhna stvar. Morda edina in največja, ki nam je pod zvezdami usojena.

Zato verjetno ne pretiravam, če ob srečanju z njegovo knjigo zapišem, da Matevž Hace ni umrl.

Slavko Kumer

PARTIZANSKA LJUDSKA

PESEM PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

V OGLED IN RAZMIŠLJANJE

Odlična zamisel s polovičnim izidom

Ob premieri Rdečega mlina Pavla Lužana v celjskem slovenskem ljudskem gledališču

»Resnični dogodki so dali gledališču pobudo, avtorju navdih za igro, osebe v tej igri pa so izmišljene,« beremo v gledališkem listu, ki je pospremil predstavo Rdeči mlin. Gledališče jo je posvetilo štiridesetletnici II. konference ZKS, ki je bila 31. decembra 1939 v Joštovem mlinu v Medlogu v Celju.

Mladi avtor, ki smo ga doslej spoznali ob nizu uspešnih predstav (omenimo le nekatere: Zeleni volk, Triangel, Mostovi v Zambiji, Zlati časi – lepi krasi, Srebrne nitke), se je to pot lotil zahtevne zvrsti, nekakšnega gledališkega dokumentarnega feljtona. Sprva pod naslovom Kruh in sanje je zdaj pred nami dramska kronika v dveh delih, Lužanu pa so ob njenem pisanju pomagali s spominskim gradivom preživeli, ki so dogajanje od jeseni 1938 do novoletnega dne pred štirimi desetletji doživljali. Celota popisuje priprave na konferenco, v njej pa je Lužan skušal (skladno s prvotnim naslovom) soočiti nekdanje sanje revolucionarjev s sedanjo realnostjo.

Besedilo se začne v družinskem krogu mlinarja Jošta in narašča vse do napovedi pomembne konference. Narašča seveda v personalnem pomenu besede: vse več ljudi vsakršne vrste se sprehaja po mlinu, vse več je med njimi nestrpnosti v tistih mrzlih časih in vse manj zaupanja, dokler se končno ne združijo v skupni volji po tem, da bi premagali sovražnika.

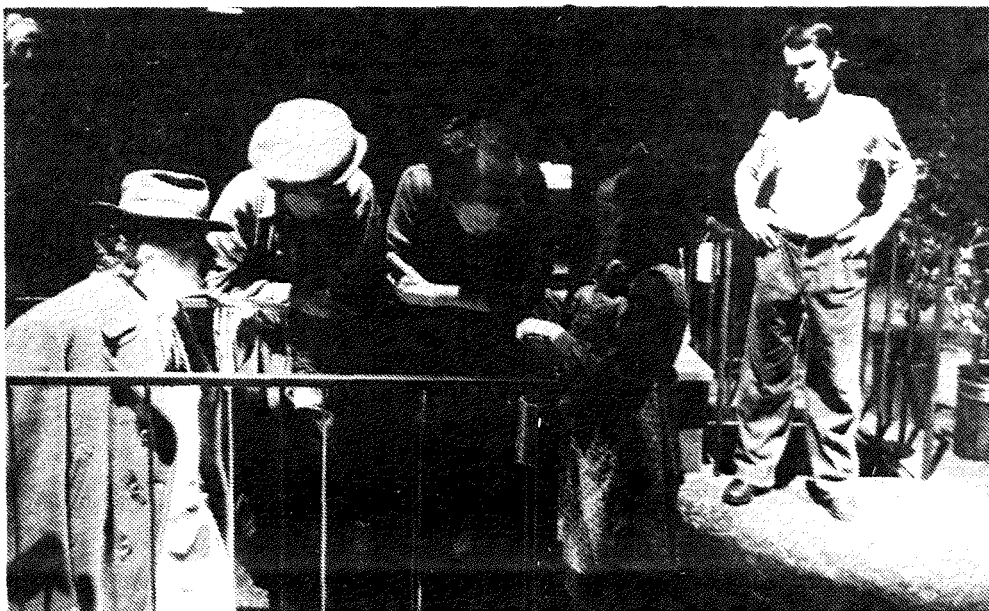
Kočljiva tematika, zahtevnost vse preveč žive nedavne zgodovine in nepremagljivo zmanjševanje tiste zgodovinske oddaljenosti, ki bo nemara kdaj omogočila resnično umetniško oblikovanje snovi, so kroniko spremenili v nizanje skupinskih dialogov, obilica materiala pa je pri oblikovanju predstave (dramaturg je bil Igor Lampret) zahtevala neizogibna krajšanja in premetavanja scen, kot jih je nanizal Pavle Lužan. Lužanova pripoved o zavednem Slovence, ki v samotno stavbo sprejme skupino preganjenih revolucionarjev, dobro zadene vzdušje, ki je vladalo v Evropi tik pred zadnjo svetovno katastrofo. Posebej dobro in za današnje razprave aktualno je napisal prizore v tkalnici, ki so si jo, da bi preživeli čas pomanjkanja in preganjanj, organizirali Joštovi »podnajemniki«. Ob tem se pripravljajo na veliki čas, ki ga napovedujejo vse bolj zamolkli toni težaškega vsakdana, vsi nesporazumi pa se razblinijo v enovito voljo po obstoju malega naroda v krvavem viharju, ki se zaganja vanj ob sprtih velikih silah.

Režiser Mario Uršič je Rdeči mlin oblikoval kot izrazito kolektivno dramo, ob čemer je besedilo Lužana krepko skrajšal. Če je torej že sama snov ponujala malo možnosti individualnega barvanja posameznih junakov, jo dramaturške čete v končni redakciji še bolj zreducirajo. To je nemara najopaznejše pri liku Klateža, ki se pojavi kot oseba iz druge igre, saj nima kontinuitete, ki je bila v pisani predlogi utemeljena. Prvi del celjske predstave zato teče bolj kot nizanje kratkih, stilizirano realističnih pre-

bliskov, medtem ko se drugi del bolje razvija ob pripravah na ljudski shod. Tudi tu so krajšave pomagale ohraniti prvotni tok predstave, ki ji je zanimivo scensko osnovo izdelal Edvard Zajec.

Najboljši trenutki Rdečega mlina so zato v izenačeni kolektivni igri domala celotnega ansambla, ki je kljub temu, da ne gre za dramsko besedilo običajnega kova, odlično izpeljal zelo zahtevno nalogo: v avditorij je vnesel nemir in grozo izpred 40 let, ki pa danes odmevata še kako blizu!

Majda Knap

Iz Rdečega mlina Pavla Lužana

Goriška knjižnica Franceta Bevka vabi

Že pred novim letom so pričeli bralci Goriške knjižnice Franceta Bevka obnavljati članarino za leto 1980. Dnevno obnovi članarino tudi po sto odraslih bralcev ter prav toliko mladih. Razveseljivo je, da se pojavlja dnevno tudi deset do dvajset občanov, ki do sedaj še niso obiskovali naše knjižnice. Med novimi bralci smo še posebej veseli prijateljev z onstran meje, predvsem Slovencev, ki imajo v Gorici večasih težave, da pridejo do dobre slovenske knjige, ki jo potrebujejo pri študiju, za dodatno izobraževanje, za svojo kulturno razgledanost ali pa samo za plemenito razvedrilo, ki ga nudi dobra knjiga.

Članarina je zgolj simbolična, saj plača bralec za neomejeno število knjig, ki si jih bo med letom izposodil, od dvajset

do šestdeset dinarjev, odvisno od njegove starosti. Cicibani in pionirji vplačajo dvajset dinarjev, dijaki, študentje in upokojenci štirideset dinarjev, drugi občani pa šestdeset dinarjev. Odraslim bralcem pokloni knjižnica tudi publikacijo Vodnik po knjižnici, ki nas seznani, kaj je obiskovalcu v knjižnici na razpolago, navodila za iskanje literature, ki jo potrebujemo; pravila, ki se jih mora obiskovalec držati pri izposoji, ter z njegovimi pravicami.

Med bralce Goriške knjižnice Franceta Bevka se lahko včlanite v njenem ljudskopionirskem oddelku, ki deluje v trgovskem centru nad Bachus barom (vhod v pasaži pri Optiku). Članska izkaznica daje obiskovalcu pravico, da obiskuje vse oddelke knjižnice: ljud-

skopionirskega v katerem je več kot enaindvajsettisoč knjižnih enot ter prijetna čitalnica; študijskega, ki deluje v pritličju stavbe Skupščine občine Nova Gorica in hrani za obiskovalce nad osemdeset tisoč enot knjižnega gradiva ter več kot devetsto časnikov in časopisov in več tisoč enot drugega knjižničnega gradiva (rokopisov, not, drobnih tiskov, itd.)

Prepričani smo, da se bo tudi v letošnjem letu vpisalo med bralce Goriške knjižnice Franceta Bevka nad dva tisoč občanov, saj danes ni človeka, ki ne bi potreboval takšne ali drugačne tiskane informacije.

Jan Zoltan

BELEŽKE BELEŽKE BELE

FERENČEVO DELO IZŠLO V SRBOHRVAŠČINI – V Domu JLA v Beogradu so te dni predstavili knjigo uglednega slovenskega zgodovinarja dr. Toneta Ferenc Nacistična politika denacionalizacije v Sloveniji v letih od 1941 do 1945. Srbohrvatsko izdajo tega znanega dela, ki je prvič izšlo v Sloveniji leta 1968, je pripravila Partizanska knjiga v sodelovanju z Izdavačkopublicistično delatnostjo iz Beograda. Ob izidu srbohrvatske izdaje je France Setinc zapisal: »To je delo, ki bi zaslužilo, da bi bilo prevedeno v vse jezike jugoslovanskih narodov in narodnosti ter jezike drugih narodov.« Knjiga razgrinja nacistične načrte o nameravanem izgonu 260000 Slovencev. Zanimiv je tudi tisti del knjige, ki govori o tem, kako se je že v davnih časih začel pohod germanizacije proti Slovincem; s pojavom nacizma se je samo nadaljevala stara germanizatorska politika, stopnjevana do skrajnih meja.

Predstavitev prve v srbohrvaščino prevedene knjige iz Knjižnice NOV in POS, monografije dr. Toneta Ferenc Nacistična politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama 1941–1945, je bila tudi 30. januarja v ljubljanskem Klubu delegatov, hkrati s predstavitev bogatega prevodnega programa sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije.

★

PADEC ITALIJE IN REVOLUCIJA, NOVA FILMSKA SCENARIJA MIRKA KOVAČA – Književnik Mirko Kovač, avtor mnogih televizijskih dram in scenarija za film Okupacija v 26 slikah, hkrati pripravlja dva filmska scenarija. Eden je Padeč Italije, ki ga bo kmalu začel režirati Lordan Zafranović, drugo je dolgo ročen in pomemben filmski načrt Revolucija, ki naj bi ga uresničili šele čez leto dni.

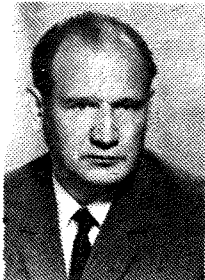
★

KNJIŽNICA LEOPOLDA SUHADOLČANA – Vest o smrti književnika Leopolda Suhadolčana je presunila vso Koroško, posebej pa prebivalce Prevalj, kjer je ta plodoviti in uspešni pisatelj živel skoraj trideset let. Kulturna skupnost z Raven se je tudi odločila pokojnemu pisatelju posmrtno podeliti zlato Vorančeno plaketo za njegov velik prispevek tako h koroški kot slovenski kulturni zakladnici. Na Ravnah pa so sklenili, da bodo pionirsko knjižnico v izgradnji poimenovali po Leopoldu Suhadolčanu. (Janez Mrdavšič, ravnatelj osrednje koroške knjižnice, je na žalni seji skupščine kulturne skupnosti ter predstavnikov družbenopolitičnih organizacij in občinske skupščine Ravne spregovoril o življenju in delu Leopolda Suhadolčana ter med drugim dejal: »Leopold Suhadolčan ni bil le uspešen pisatelj romanov, otroških in mladinskih zgodb ter radijskih iger, temveč vsestranski kulturni delavec, ki je s svojim delom veliko pripomogel, da se je kulturno gibanje v svetu med Peco in Uršljo goro tako silovito razraslo.«) Leopold Suhadolčan je bil tudi prvi predsednik kulturne skupnosti na Ravnah.

BELEŽKE BELEŽKE BE

Opredelitev

Iz spominov Rudolfa Hribnika-Svaruna

V taborišču na Kožljeku so se spet zbrali skoraj vsi borci Šercerjeve skupine, ki so po koncu italijanske ofenzive zadnje dni oktobra odšli iz Ribniške doline v Ljubljano. Čeprav so bili vsi veseli, da so se spet srečali z Jankom, jih je bilo vseeno nekako sram pred njim, ker je samo on po preboju iz Italijanskega obroča na Travnici gori vztrajal v tisti težki situaciji in se pridružil krimskim partizanom.

Janko in Daki sta bila zdaj na Kožljeku s še nekaterimi drugimi, med tistimi borci, ki so najboljše poznali tamkajšnje razmere. Bila sta domačina, tudi ena najstarejših borcev. Zato ju je komandant enote pošiljal vsopovsod: zdaj sta bila vodnika pri akcijah, drugič spet vodji patrolj in kurirja za zvezo s terenom.

Ko je s prilivom velikega števila novih borcev komandir Bračič Dakija postavil za komandirja taborišča, je bilo Janku rečeno, da bo postavljen za komandirja voda; vendar je na vse pretege prosil komandirja in komisarja, naj ga pustita še naprej za puškomitraljeza. Pojasnjeval jima je, da nima sposobnosti za poveljevanje in vodenje ljudi. In res se mu je posrečilo izmakniti novi dolžnosti. Upoštevala sta, da se je vedno prostovoljno javljal za vsako akcijo, pri tem pa je najraje nosil s seboj tudi svoj puškomitraljez. To je ustrezalo tudi komandirju, saj je prav njega vedno najraje jemal s seboj.

V začetku januarja je v taborišče prišel mož, star

okoli trideset let. Že po njegovem obnašanju in po spoštovanju, ki sta ga do njega kazala komandir in komisar, je bilo takoj očitno, da je višji funkcionar. Kmalu so vsi borci izvedeli, da je to tovariš Zidanšek, ki je prišel iz Štajerske, in da ga je glavno poveljstvo poslalo za komandanta novega bataljona, ki naj bi bil kmalu ustanovljen.

Nekega dne so takoj po zajtrku borci dobili nalogo, naj poberejo iz barak vse svoje stvari in jih znosijo na sneg.

»Kaj, hudiča, se bo pa zdaj zgodilo?« so se spraševali borci.

»Sobota je, pa bi mama rada počistila in poribala, da bo v nedeljo lepo in umito,« se je ponorčeval Janko.

Ko so se zbrali pred barakami, jim je komisar pojasnil, da še danes pride v taborišče sedemdeset novih partizanov iz Samotorice v Dolomiti, ki se bodo vključili v na novo ustanovljeni bataljon. Zato morajo polovico prostora v barakah izprazniti in urediti zanje.

V hudem mrazu, bilo je celo več kot 25 stopinj pod ničlo, so z metlami iz smrekovih vej očistili barake, zrahljali slamo na ležiščih in jo ponovno razporedili tako, da je bilo v vseh barakah in na vseh ležiščih enako. Daki se je pošalil z Jankom:

»Vidiš, kako je dobra in pobožna naša mamica, dobro ve, kaj pomeni nedelja. Verjetno bo zdaj ukazala, naj se preoblečemo še v sveže perilo, da ne boš jutri med mašo ta-

ko smrdel. Sploh pa pazi, če boš šel k maši ob desetih, ko so v cerkvi povečini dekleta in se že malo ogreje. Veš, pri jutranji maši je lažje skriti, če kdo smrdi. Takrat so v cerkvi večinoma stare mame in dedki s fajfami in tobakom za čikanje.«

Borci so se smejali, nekdo pa je dejal: »Zdaj ti je pa Daki vrnil iz krajcarja drobiž.«

»Le kaj, hudiča, je potrebno, da jim mi urejamo in pripravljamo barake in celo ležišča? Odredili bi jim polovico barak, če jih je res toliko kot nas, potem pa naj si jih sami uredijo, kakor vedo in znajo. Edino, kar bi bilo vseeno pametno narediti, je to, da bi naši kuharji svoje kotle in piskre malo očistili, saj so že tako sajasti, da bi jih morali najprej s krampi obdelati,« se je naprej jezil Janko.

Obrnil se je k Dakiju in mu dejal: »Ti, ki si komandant taborišča in si odgovoren tudi za zunanjšino te naše firme, bi se moral pobrigati, da bi postavil še mlaje pri vhodih pa godbo za dobrodošlico.«

»Saj ne pričakujem neveste,« mu je smeje se odgovoril Daki.

»Kaj veš, mogoče pa bo katera med njimi,« je odvrnil Janko.

Ko so tako zbijali šale, se je v taborišče vrnil tovariš Luka z dvema tovarišema; odšli so pred dvema dnevoma, da bi prinesli stari »švarcloze«, za katerega je Luka izvedel, kje je zakopan.

Izmučeni in prezebli so razložili svoj težki tovor pred barako, v kateri je spal tovariš Luka.

Otresel si je sneg in ves premražen vstopil v na stečaj odprto barako; ko je zagledal samo prazna in urejena ležišča, se je obrnil k tovarišem in zarobantil: »Ste mar znoreli, hudiči? Od mraza pokajo drevesa, vi pa takole na široko odpirate vrata in okna ter se greste spomladansko čiščenje in nekakšno higieno ali kako se že temu reče!«

»Izbiraj besede in glej, kako govoriš, kajti tako je ukazal komandant taborišča tovariš Daki,« mu je hlinjeno resno dejal Janko.

»Kaj nimaš drugega dela in si ne moreš izmisliti nič pametnejšega, kot je to?« je Luka jezno zabrusil Dakiju, nato pa dodal: »Mar bi, hudiči, ta čas nasekali drv za kuhinjo, da jih ne bi moral jaz sam ali pa skupaj s kuharjem sekati in pripravljati, če hočeva, da nasitiva vaše vedno lačne riti!«

Opredelitev je skupni naslov kronike o boju slovenskega naroda 1941–1945, ki si jo je njen avtor Rudolf Hribnik-Svarun zamislil v štirih delih. Iz prvega dela Država v Državi, ki bo pri založbi Borec izšla v marcu, objavljamo odlomek. Ker piše kroniko poklicni vojak, generalpolkovnik, revolucionar, udeleženec narodnoosvobodilnega boja od leta 1941 in narodni heroj, je razumljivo, da se je v njej v veliki meri pomudil pri osvetlitvi vojaškopoličnih razmer. Vendarle pa je pisana tako, da bo takoj pritegnila najširši krog bralcev, ki se mu bo ob branju vse bolj odkrivala naša najnovejša zgodovina, usoda človeka v vojni. Živo je prikazan potek spopadov z okupatorjem, težave pri organizaciji vstaje in ustanavljanju prvih partizanskih čet ter bataljonov. Avtor na novo analizira vzroke propada stare Jugoslavije in razsula njene vojske. Opredelitev za boj ali proti njemu, to je usodna dilema v tistih dneh in pravzaprav vse do konca vojne.

»To si pa dobro rekel, Luka! Kot jaz vem, tvoja in kuharjeva tazadnja nista nikoli lačni, toliko se že pobrigata zase,« mu je jezno odgovoril Daki.

»Naj ti jezik mrzne, in da veš, da od tega trenutka naprej nisem več kuharjev pomočnik. To sem sklenil, že preden sem odšel po tole ropotuljo,« je z roko pokazal na stari avstrijski mitraljez. »Tegale bom zrihtal, da bo pel ko urca, potem pa ga ne dam nobenemu iz rok, Daki, ti pa si takoj najdi drugega pomočnika kuharja da ti bo lupil krompir, izbiral fižol, nosil vodo in sekal ter pripravljaj drva za kuhinjo,« mu je dejal Luka.

Stopil je k Dakiju, ga jeznost pogledal v obraz in še pristavil:

»Kaj si zinil kot krap, ki ga vržeš na suho. Sprejmi moj tovariški nasvet in zapri usta. Če tega ne storiš pri priči mi ne boš mogel nikoli odgovoriti, ker ti bo v tem mrazu prej zmrznil jezik.«

»Kam ste pa dali moje stvari iz barake?« je še vedno jezen vprašal Luka.

»Če misliš nahrbtnik, je tamle, vidiš, pri smreki, če misliš na svoje uši, pa smo jih pustili tam, kjer so bile, razen tistih, ki jih imaš s seboj. Veš, dobro smo jih pregledali in lahko ti rečem, da se tudi na njih vidi, da si iz kuhinje. Dosti bolj rejene so ko naše, ki smo vedno v zasedah in patroljah in pri vaših pičlih procijah,« mu je odgovoril Janko.

»Speci si jih za večerjo, da boš sit,« mu je zabrusil Luka, nato pa prijel cev svojega mitraljeza in jo odnesel proti kuhinji.

Še istega dne kmalu po kosilu je v taborišče prišla kolona sedemdesetih partizanov. Videti so bili hudo izmučeni. Nekateri od njih so hodili samo še s pomočjo svojih tovarišev. Tovariši, ki so prejeli prvo pomoč, so povedali, da so jim ponoči, ko so čakali na prevoz čez Ljubljano, pri temperaturi 32 stopinj pod ničlo zmrznile noge.

Vsi novi tovariši so bili dobro obeleženi in opremljeni. Bili so zelo mladi ljudje, večinoma med osemnajstim in dvaindvajsetim letom.

Že dan po prihodu dolomitanov je bil ustanovljen bataljon. Imenovali so ga Šercerjev bataljon. Tega sta se kot stara šercerjevca še posebno razveselila Janko in Daki.

Teden dni po ustanovitvi in slovesni prisegi je komandant bataljona Zidanšek povedel svojo mlado enoto v prvo večjo bojno preizkušnjo. Po izdatnem kosilu, ki je vsak dobil tudi za en dan suhe hrane, je pred postroje-

nim bataljonom nagovoril borce z besedami:

»Tovariši, štab bataljona se je odločil, da s celim bataljonom napade železniško postajo Verd neda-leč od Vrhlike. Namen akcije je s pomočjo aktivistov na železnici ustaviti vlak, za katerega je točno ugotovljeno, kdaj pripelje na postajo, potem pa ga s polno paro poslati

variša Šercerja, katerega ime nosi naš bataljon.

Konkretna naloga bodo vsakemu borcu in skupini v okviru svojih nalog, ki so jih že prejeli, določili komandirji čet.«

Kmalu potem, ko se je zmračilo, in so komandirji enot temeljito pripravili svoje borce, se je iz taborišča izvila dolga kolona nemih senc. Slišati je bilo

Rudolf Hribnik-Svarun s terenskimi političnimi delavci leta 1944 na Gorenjskem

na borovniški viadukt. Računamo namreč na to, da viadukt, ki je zelo dolg in visok ter zgrajen v lo-ku, ne bo vzdržal teže drvečega vlaka, posebno še, ker je bil ob kapitulaciji Jugoslavije miniran in so ga Italijani le za silo popravili. Vsekakor upravičeno računamo, da je zelo šibek. Obenem naj bi po možnosti ujeli italijanske oficirje, ki z družinami stanujejo na železniški postaji, in jih potem mogoče zamenjali za naše zapornike pri Italijanih. Poleg tega bomo popolnoma uničili vse naprave na postaji.

To je prva večja skupna akcija bataljona...

Ta akcija pomeni za bataljon kot celoto in za vsakega posameznika med nami veliko bojno preizkušnjo.

Z njo bomo okupatorju zadali nov udarec na zanj najbolj občutljivi progi, ki povezuje Italijo z Ljubljansko pokrajino.

Poleg tega po tej progi Italijani vozijo romunsko nafto, ki jim je za vojsko in gospodarstvo nujno potrebno.

S porušenjem borovniškega viadukta bo za dolgo uničena glavna sovražnikova prometna arterija...

S to akcijo bomo ponovno maščevali smrt to-

samo včasih pridušeno kašljanje borcev in škripanje zmrznjenega snega pod nogami.

Bolj se je mesec dvigal na nebu in bolj se je bližalo jutro, hujši je postajal mraz. Podplati čevljev so se krivili in povzročali pri hoji utrujajoče zibanje. Ovratniki in lasje, ki so štrleli izpod pokrival, so bili prekriti z belim ivjem.

Ko je minila polnoč, je Janko, ki je dobro poznal pot in te kraje, vedel, da so že čisto blizu proge in postaje.

Luka je hodil prvi v koloni. Zdaj se je ustavil, za njim pa vsa kolona. Z visoko, koščeno postavbo in ves v ivju je kazal strašljiv videz. Sedaj je k njemu stopil komandant Zidanšek.

Njuno šepetanje je nenadoma povsem zadušil ropot vlaka, ki je pridrvel od Logatca in se brez postanka na postaji Verd po dolgem, neznanskem trušču oddaljil proti Borovnici; sklepali so, da je bil tovorni vlak.

To je bil za vse borce znak, da se bo akcija vsak čas začela.

Ker je kolona za hip obmirovala in se je borcev lotil nemir, je bilo spet vse pogostejše slišati pridušeno kašljanje, nato pa tihe glasove komandir-

Rudolf Hribnik-Svarun z Jankom Prezljem-Stonem in Francem Jernejcem-Milčem leta 1944 nad Ajdovščino

jev: »Tišina! Tišina! Tišina!«

Nedaleč od Janka je komandir desetine Zvone ježno sikal skozi zobe na nekega borca: »Kašljaj, hudiča, v roko, če ne ti zabijem glavo v sneg! Kašljajte potem, ko se začne borba, kolikor hočete, zdaj pa da mi vsak kašelj pojeste, še preden se rodi. Vtakni kljub pod pazduho in se izkijaj pod srajco,« je Zvone pametoval naprej.

Očitno so prišli na cilj brezgodaj; kolona je še naprej mirovala, stisnjena v globoko snežno gaz, ki si jo je utrla sama. Od hitre hoje zagreta telesa borcev so se vse bolj hladila in čedalje več je bilo dušeclega pokašljevanja. Tisti, ki jih je kašelj najbolj moril, so polegli v snežno gaz, stiskali glave za hrbte drugih borcev ter se s suknjiči pokrivali čez glavo.

Minute so tekale počasi. Ob enih se je čelo kolone spet premaknilo. Otrpli in premraženi borci so se razgibavali. Najbolj so jim odpovedale noge. Janko je imel občutek, ko da je brez prstov. Vsa teža telesa se je zdaj prenesla na stopala; od strašnega mraza so se zmrznjeni čevlji zavihali čisto navzgor.

»Pripravi orožje in naprej,« je šlo polglasno povelje od ust do ust.

Najprej je odšla skupina, ki je imela nalogo napasti stražarsko mesto in stražarnico južno od postaje. Kmalu je izginila Janku izpred oči.

Z neskritim nemirom je komandant nekajkrat pogledal na uro; vsakokrat je moral poklekni v gaz in si pod plaščem posvetiti z baterijo.

Ko je ocenil, da je prva skupina že prišla na svoje mesto, je povedel glavno bataljona v napad na železniško postajo, kjer so v zgornjih prostorih stanovali italijanski grenadirji.

Komandant je hodil tik za Jankom, ki je šel naprej. Ko so prišli na kakšnih petdeset metrov do postaje, je nočno tišino nenadoma presekalo nekaj zaporednih strellov in nerazločni glasovi, ki so prihajali od železniške stavbe.

Borci, ki so v precej strnjeni koloni hiteli za komandantom, so v hipu popadali v sneg, toda komandantovi kriki »Juriš! Juriš!« so jih z nevidno silo v hipu dvignili. Brez obotavljanja so se zagnali za njim in v naskoku zavzeli vse spodnje prostore stavbe. V čakalnici so zajeli nekaj zmedenih italijanskih vojakov.

Skupina borcev, ki je hotela prodreti v zgornje nadstropje postaje, je bila odbita na stopnicah; protinapad je izvedla italijanska patrulja, ki se je prej umaknila tja izpred zgradbe, pridružili pa so se ji tudi vojaki in oficirji iz prvega nadstropja postaje. Tako se je zgodilo tudi pri naslednjih dveh poizkusih. Pri tem so bili ranjeni štirje partizani, eden pa ubit.

Zdaj je bilo dano povelje, da je treba zgradbo napasti od zunaj, obenem pa uničiti vse naprave v pritličnih prostorih.

Ko je Janko ves omotičen od eksplozij bomb po končanem razdejanju v postaji pritekel pred zgradbo, je vsa bližnja okolica odmevala od boja. Streljanje in eksplozije bomb je bilo slišati tudi z južne strani postaje, kjer je bila stražarnica sovražnikovih vojakov. Hkrati pa je še huje pokalo nedaleč od postaje na progi v severozahodni smeri, kjer se je verjetno zaseda spopadla s sovražnikovo intervencijo iz bližnjih stražarnic, ki so čuvale progo. Iz železniške zgradbe je bilo le redkokdaj slišati posamezne strele in eksplozije bomb, toda naskok partizanov na okna visoko nad tlemi je bil brez leste ali česa drugega nemogoč, čeprav so bila ves čas pod ognjem partizanskega orožja.

Nenadoma je od Borovnice pripeljal vlak vagonskih cistern. Trušč vlaka je preglasilo splošno kričanje: »Streljaj v cisterne! Streljaj v cisterne! Ogenj po vlak! Ogenj po vlak!«

Komaj je dobro zamrl ropot odhajajočega vlaka, že je od Logatca pripeljal še osebni vlak, poln vojaštva. Ogenj vsega partizanskega orožja se je usmeril vanj. Za trenutek so partizani celo pozabili na sovražnika v železniški postaji in stražarnici, ki je partizani kljub uspešnemu obstreljevanju in metanju bomb niso mogli zavzeti.

Komandant Zidanšek je spoznal, da je presenečenje propadlo, in da so se Italijani trdno zabarikadirali v strelskih jarkih stražarnice in v zgornjem delu postaje. Nenadoma ga je Luka opozoril, da od Vrhnik prihaja močna sovražnikova okrepitev; o tem so jasno govorile številne luči motornih vozil, ki so se bližala iz dva kilometra oddaljene Vrh-

nikke. Dal je znak za umik.

Minilo je deset minut po zvoku vojaške trobente, ki je oznanil konec napada. Tedaj se je bataljon po isti poti, po kateri je prišel, v strnjeni koloni vrnil proti Pokojišču in odvedel s seboj na smrt prestrašene italijanske ujetnike. Eden od njih je kar naprej v dolgih stavkih ponavljal iste besede, od katerih je Janko razumel samo: »Jaz nisem fašist! Jaz nisem fašist!« in pa: »Doma imam dva otročiča! Doma imam dva otročiča!«

Zdaj se noben starešina ni več jezil ob kašljanju in glasnem pogovarjanju borcev. Kolona se je sproščeno približala Pokojišču, od koder je bilo dobro videti razsvetljeni borovniški viadukt. Takrat se je zašlišalo povelje: »Stoj!«

Komandant je ukazal pripeljati ujetke Italijane. Dostojanstveno jim je z roko pokazal luči, nato pa se je obrnil k tovarišu Poldetu, ki je znal italijansko, in dejal: »Povej ujetnikom, da vemo, da nas čakajo hudi boji, zato se z ujetniki ne nameravamo ukvarjati, še manj pa jih ubiti, ker nismo razbojniki, in tudi ker so se brez boja predali. Zato naj se vrnejo k svojim, za orientacijo pa naj jim bodo tiste luči tam spodaj. Če pa hočejo, se lahko vrnejo tudi po sledi, od koder smo prišli.«

Z odločno kretnjo jim je pokazal hrbet in ukazal premik, ne da bi se zmešal za njihovo zahvaljevanje. Čutil je, da ne zaupa tolikšni partizanski širokogrudnosti, še posebno, ker so jim pustili celo vojaške plašče in vse njihove osebne stvari.

Ko se je partizanska kolona že močno oddaljila, je Janko videl, kako je eden izmed ujetnikov klečal v snegu s sklenjenimi rokami, obrnjen proti partizanom, očitno z besedami zahvale na ustnicah, ko je končno spoznal, da je spet svoboden.

Borcem inženirskega bataljona 31. divizije

Ustanovljen je iniciativni odbor borcev nekdanjega inženirskega bataljona 31. divizije, ki ga sestavljajo: Franc Mavrič-Jager, Anton Kuk-Aljoša, Nada Makarovič-Božič-Alenka, Stanko Dolenc in Danilo Perčič.

Naloga odbora je, da zbere imena nekdanjih pripadnikov te enote, da napiše njeno kratko zgodovino in pripravi tovariško srečanje še živečih bork in borcev.

Zato ponovno pozivamo vse še živeče borke in borce kakor tudi sorodnike padlih in že umrlih pripadnikov omenjene enote, da se pisмено javijo na naslov:

Danilo Perčič, Adamičeva 3, 61000 Ljubljana, telefon 558-350. Podatki naj vsebujejo tole:

ime in priimek, datum in kraj rojstva, čas od kdaj do kdaj je bil v inženirskem bataljonu 31. divizije, takratno funkcijo in sedanji točni naslov.

Ker so nam važna imena tovarišev, ki so bila na Poreznu 25. marca 1945, prosimo, da javite tudi imena vseh tistih, za katere veste, da so bili takrat na Poreznu.

Iniciativni odbor

Vlak bratstva in enotnosti

V občini Ravne na Koroškem že tečejo priprave za srečanje medvojnih izgnancev v Srbijo ter njihovih gostiteljev ob Vlaku bratstva in enotnosti 1980.

Organizacijski odbor je povabil vse nekdanje izseljence oziroma izgance, da povabijo prijatelje, nekdanje gostitelje v Srbijo, da se udeležijo obiska v Sloveniji od 5.-8. junija.

Pričakujejo, da bo v občino Ravne prišlo okrog 60 gostov iz bratske republike Srbije. Občinska konferenca SZDL želi, da goste sprejmejo razen nekdanjih vojnih izgnancev ter njihovih svojcev tudi drugi občani.

Vsi, ki bodo sprejeli goste iz Srbije, morajo svojo odločitev sporočiti na OK SZDL do 22. februarja.

Podrobnejše informacije o programu bivanja gostov iz Srbije pa dobijo na sedežu OK SZDL, na sestanku, ki bo sklican z vsemi gostitelji na področju občine.

Organizator, to je OK SZDL, pa že pripravlja program obiska za goste iz Srbije, kjer bo vključen ogled delovnih organizacij v občini, kulturne prireditve ter ogled koroške pokrajine in spomenikov NOB.

Franjo Srebotnik

Poizvedba

Poizvedujem po nekem tovarišu Maksu, po vsej verjetnosti je to njegovo partizansko ime.

Partizani so pomladi-jeseni 1944 leta na Srednjem pri Kambreškem nad Kanalom ob Soči.

Na mitingu v Rutah (Volčanske Rute), bilo je maja ali junija 1944. leta, sem kot 13-letna deklica recitala pesmico, ko jo je spisal tovariš Maks v spomin na ustreljenega mi očeta Mihaela Gabrijelčiča. Nemci so očeta ubili 22. februarja 1944 kot talca na Srednjem, pri Gorjupovi hiši. Spominjam se le začetka in konca pesmice:

Ubili so mi očeta,
otroka jok je zdaj zaman,
uklenila ga je zemlje ječa,
ubil ga je proklet tiran...

Konec zadnje kitice:

Na njegovem grobu sem prisegla sveto,
da otrok bo ga maščeval.

Želim dobiti pesmico v celoti (morda je v 4 kiticah), ker bi jo rada s posvetilom posredovala Kulturnemu domu Srednje - dvorana Mihaela Gabrijelčiča.

Kdorkoli bi o avtorju te pesmice, tovarišu Maksu, kaj vedel ali pa v celoti znal to pesmico, prosim, da mi to javi, ali pa se morda tovariš Maks sam zgleda na naslov:

Silva Polak-Gabrijelčič
Gažon 3
66274 Šmarje pri Kopru

Popravek

Šele zdaj sem uspel ugotoviti, da je bila v TV-15, štev. 2, na strani 6, v rubriki Partizanska ljudska pesem objavljena tudi pesem Pozdrav tovarišu Lordu. V opombi spodaj sta dve napaki. Lord namreč ni bil pomočnik politkomisarja Kokrškega odreda, temveč pomočnik politkomisarja 2. bataljona Kokrškega odreda. Jelka Peštaj ni bila obveščevalka Istrskega odreda, temveč Kokrškega odreda.

Ivan Jan

Rudolf Hribernik-Svarun, načelnik štaba 31. divizije in tovariši delajo načrt za napad na sovražnikovo postojanko leta 1944 na Primorskem

TV-15

uprava
61001 LJUBLJANA, p.p. 598

Založba BOREC, Ljubljana, Miklošičeva 28

NAROČILNICA ZA ČASOPIS TV-15 št. 1

Priimek in ime _____

Točen naslov _____

Pošta _____

Podpis naročnika _____

Letna naročnina je 240 din, polletna naročnina je 120 din, ki jo plačate na naslov: Založba BOREC, časopis TV-15, Ljubljana, Miklošičeva 28, štev. tek. računa: 50101-603-45772.

Enotnost in trdnost so lastnosti Braničanov

Ponosni so na uspehe

Braniško področje z vasjo Branik je v tistem delu Vipavske doline, ki pripada občini Nova Gorica. V braniški dolini je zelo razvito vinogradništvo, sadjarstvo ter poljedelstvo. Vendar se samo s kmetijstvom ukvarja le manjšina Braničanov. Tovarna pošta, temeljna organizacija Mebla v Braniku, daje pomemben utrip pri razvoju družbenega in osebnega standarda v vasi.

Krutosti in strahote fašističnega režima so Braničani že zelo zgodaj pritegnile v narodnoosvobodilno gibanje. Zaradi partizanskega napada in uničenja nemške enote med Branikom in sosednjim Komnom so Nemci februarja 1944 požgali obe vasi, otroke in ženske pa so odpeljali v izgnanstvo, od koder se mnogi niso nikoli več vrnili. V spomin na te dogodke praznujemo Braničani vsako leto svoj krajevni praznik.

Vas je dala več kot sto žrtev, med njimi sta bila dva narodna heroja.

Ko so maja 1945 partizani osvobodili Trst in Gorico, za del Primorske še ni prišla svoboda. Primorsko so razdelili na dve coni.

Tudi Branik je vse do septembra 1947 spadal pod angloameriško zasedbo. Braničani smo priključitev k Jugoslaviji sprejeli z veliko delovno vnemo, zagnanostjo in željo po čimprejšnji obnovi požganih domov, porušene šole, trgovine, opustošenih neobdelanih polj in vinogradov. Trpljenje preteklih let je bilo tako hudo, da smo s prvimi delovnimi akcijami zgradili spomenik padlim žrtvam ter postavili temelje novemu kulturnemu domu. Šest spomenikov, skupne grobnice padlim ter sedem obeležij smo postavili v opo-

min mlajšim rodovom, da bodo znali ceniti in braniti težko priborjeno svobodo. Med obeležji je treba omeniti obeležje v vasi Katerina nad Branikom, postavljeno prvi partijski konferenci za Slovensko primorje. V spomin na ta dogodek je iz tega kraja lani odšla Kurirčkova pošta s pozdravi in čestitkami za rojstni dan tovarišu Titu.

Osnovna šola ima zelo pomembno vlogo pri povezovanju mladine in otrok s partizanskim bojem. Zadnje čase dajejo na šoli velik poudarek obrambni vzgoji. Posebno vlogo pri obujanju spominov na slavne dogodke preteklih dni ima v vasi pevski zbor. Njegove vrste so najprej polnili borci. Z gojenjem revolucionarne in narodne pesmi zbor ne samo da nastopa doma in v zamejstvu, temveč vključuje v svojo amatersko dejavnost tudi vedno več mladih, ki na tak način koristno izrabljajo svoj prosti čas in se vključujejo v družbeno življenje vasi.

Vas prežema zelo ugodna družbenopolitična klima, ki je rezultat vztrajnega, vzornega in predvsem načrtnega dela nekaterih družbenopolitičnih dejavnikov. Izvir je treba iskati v vojnih in prvih povojnih letih, ko so že sami življenjski in družbeni pogoji narekovali vso angažiranost. Način dela se od takrat ni bistveno spremenil kljub povsem drugačnemu načinu življenja. Gotovo ima velik delež pri uspehih borčevska organizacija.

Naša krajevna organizacija ZB NOV šteje 209 članov, od tega je nekaj manj kot polovica žensk; prva povojna leta pa je bilo v organizaciji več njenih okrog 400 borcev in aktivistov. Le še petina članov je danes zaposlenih, ostali so upokojeni. Pov-

prečna starost članov je 63 let. Letos bomo na predlog organizacije, ki je bil sprejet na letni konferenci, vključili v svoje vrste nekaj novih članov, ki po določenih statutu izpolnjujejo pogoje. Med njimi so taki, ki so bili kot otroci pregnani v internacijo. Našo organizacijo bomo na ta način nekoliko pomladili.

Aktivnost članov se kaže v rednem prisostvovanju se-

jam, konstruktivnih razpravah in v aktivnem delovanju raznih delegacij SIS. Vendar si organizacija ugled in priznanje v vasi ni pridobila s sestankovanjem in teoretičnim prepričevanjem, temveč s konkretnim delom, katerega sadovi se odražajo v organiziranju in delovanju pri vseh prostovoljnih akcijah v vasi, odkrivanju obeležij in spomenikov, dajanju pobud

in sodelovanja pri raznih proslavah, zborovanjih in srečanjih ter skrbi za socialno varstvo borcev in članov organizacije. Prav tej zadnji nalogi smo zadnji dve leti namenili največjo skrb. Vsak član organizacije je preskrbljen: če niso upokojeni, dobivajo priznavalnino, še posebej, če nimajo dovolj sredstev za preživljanje. Prav tako je urejena zdravstvena zaščita borcev in aktivistov. Takšni in podobni rezultati dela borčevske organizacije so vili vsem krajanom zaupanje v organizacijo, hkrati pa so vzpodbudili pripravljenost za nadaljnjo in še večjo aktivnost. Kot pozitivno obliko delovanja organizacije označujemo trdno sodelovanje in skupno nastopanje z rezervnimi starešinami, nasledniki borcev NOB. Tesno je tudi sodelovanje z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami in organi krajevnih skupnosti. Pri svojem delu se srečujemo s problemi objektivne in subjektivne narave: od pomanjkanja finančnih sredstev in prostorov za skupne družbene namene do težav pri vključevanju študirajoče mladine v družbenopolitično življenje na vasi.

Številne akcije v vasi, tisočere prostovoljne ure, samopriskevki, bodisi pri obnovi šole, gradnji vrtca, športnega igrišča, asfaltiranju krajevnih poti in ureditvi kanalizacije, novo urejeni zborni in splošni ambulanti, s pomočjo pripadnikov JLA zgrajen vodovod... in še več, skratka želja po čim boljšem življenju, vodi krajanke, da še preden zaključijo eno akcijo, že razmišljajo o drugi.

Braničani smo dokazali, da smo enotni in družbenopolitično trdni, da nam je graditev socialistične družbe glavni in najpomembnejši

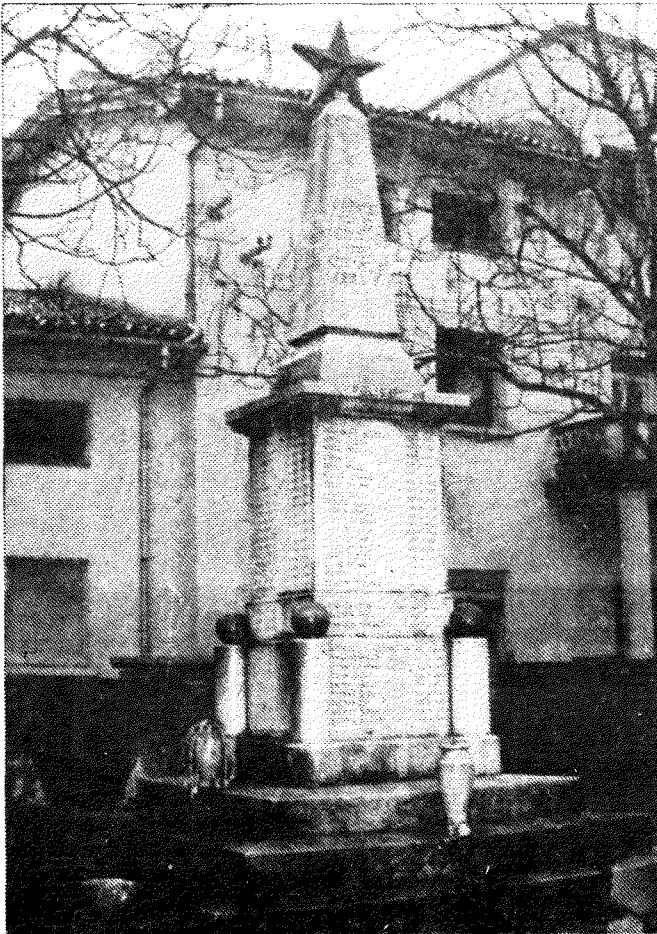
cilj. To je obenem tudi največji porok o psihološki in politični pripravljenosti v primeru kakršnekoli nevarnosti.

Vendar, ali je takšna psihološka in politična pripravljenost dovolj?

Ob pripravi na akcijo NNNP smo poskušali ugotoviti, kakšna je v vasi materialna pripravljenost. Ugotovili smo, da je vas slabše pripravljena kot med NOB. Zaradi visokega življenjskega standarda, vsestranske modernizacije, industrializacije in specializacije kmetijske dejavnosti je vas osiromašena za marsikatero dobrino, ki je nujna v primeru vojne. Samo primer: ko je med NOB prišla v hribovsko vasi-čo lačnih partizanov, ni bilo težav. Na podstrešju je bila vskladiščena pšenica. Sosednji mlin jo je zmlel in že čez nekaj ur je bil kruh pečen. V kleti je bil krompir, slanina, v hlevu pa molznice. Danes so naše kašče prazne ali pa založene z neuporabnimi predmeti. Živila kupujemo v trgovinah, ki imajo šibke zaloge. Ob dvesto vagonih vina, ki ga pridelamo v naši dolini, pa skoraj ni krave, saj tudi mleko kupujemo v trgovini. V vasi je več kot dvesto kmetijskih strojev, ne najdeš pa para volov, ki bi jih potrebovali za prevažanje materiala ali ranjencev po skritih poteh. Te so danes zaraščene. Zaraščeni so tudi naravni ali umetni bunkerji, ki naj bi služili kot zaklonišča.

Akcija NNNP nas je opozorila na marsikatero pomanjkljivost, ki jo bomo morali v prihodnje odpraviti. Mislimo, da bodo pri tem lahko prav borci s svojimi bogatimi izkušnjami veliko prispevali.

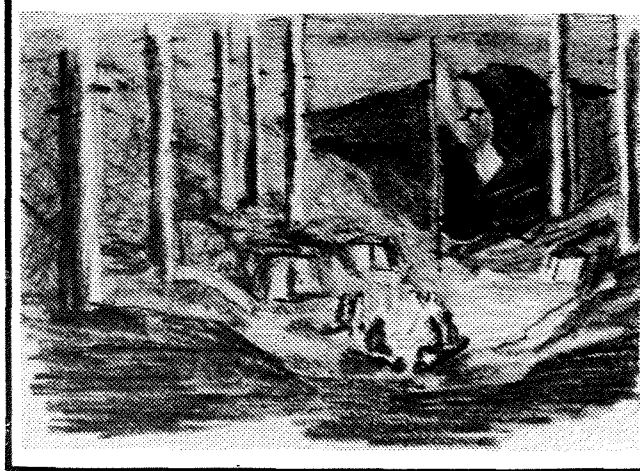
Krajevna organizacija ZB NOV Branik

Spomenik padlim partizanom v Braniku

Tone Kebe

7

Partizanska
novoletna
doživetja

Bela krajina 1944-1945

Pri Enžetovih na Otoku so mi napravili izdaten zajtrk, zatem so mi v zakurjeni hiši pripravili toplo ležišče in mi podarili nekaj suhega perila. Spal sem ves dan, prav do večera...

Zvečer me je na Dolenje jezero prepeljal z drugimi partizani Kaščenov Jože. Že prej so obvestili mojo mater, ki me je čakala pri Mulčevih v vasi. Po več kot dveh letih sva si imela povedati marsikaj.

Cez dva dni sem bil že pri svojih borcih na Gornjem jezeru pri Vragovih. Razjede na nogi so še bolj počrnele zaradi mraza v mrzli vodi. Z napotilom sem se moral oglasiti v prvi partizanski ambulanti v Podgori. Od tam so se napotili v začetku decembra v snežniške bolnišnice. Tja me je pripeljal Tone Klančar z zavezanimi očmi...

Odretna enota je odhajala s prevzetim orožjem nazaj na Primorsko brez mene. Pa tudi brez dveh partizanov, doma iz Bloške planote, ni bilo zraven. Komendant jima je za dva dni dovolil obisk svojih doma, toda v Grahovem ju je pokončala belogardistična patrulja...

S skupino bolnikov sem odhajal čez Čabar in dalje čez Stari trg ob Kolpi v Belo krajino. Naselili smo se v Gradcu, kjer je bila nekakšna zbirna baza bolnikov za prevoz v Bari. Iz Krasinca pri Podzemlju so jih skoraj vsak teden vozila zavezniška letala.

V Gradcu nam je bilo prijetno. Razporejeni smo bili v dvorani nekdanjega prosvetnega društva in po hišah. Blizu nas je bila še kulturna skupina z Bogdano Stritarjevo, Mirkom Ruplom, Doretom Klemenčičem... Na kulturnike so se nekateri hudovali, ker so se upirali stati v vrsti, kadar se deli hrana. Tudi mi smo imeli kvartet in nastope. Na mitingu nam je zapela tudi Bogdana, za spremljavo je poskrbel Stane Lavrič.

Z našim potovanjem v Italijo ni bilo nič. Zaradi ustaških vpadov je nekaj transportov odpadlo. Med tem časom je prišel nekje od Starih zag še moj brat Ivan. Ker je bil težji bolnik in ranjenec, so ga pripeljali s kočijo. Bil sem presenečen in vesel, ko je izstopil iz koleslja. Tudi njega nisem videl poltretje leto...

Nekateri bolniki, ki so bili v Gradcu že dalj časa, so bili nervozni in so komaj čakali, da bi z njimi kaj ukrenili. Neprickovano nas je iznenadila novica, da potujemo v osvoboje-

Dalmacijo. Kmalu smo dobili sporočilo, da se moramo pripraviti za pot. V vrsto smo se postavljali kakor za odhod na fronto. Nekateri smo se že dobro poznali, Šramel, Turšič, Strumbelj, Glavan, Zdravje, Hosta, Makovec, Opeka, Kramar, Erjavec, Jakše, Korče, Marija, Vesna... Pisana družčina iz vseh krajev Slovenije.

Na božič 1944 smo v Metliki že čakali na odhod. Tam smo dobili izdatno kosilo in navodila o potovanju. Priključili so se nam še bolniki iz bolnišnice v Gorjancih. Namesto z letali smo potovali z volovsko vprego, ki je bila namenjena težjim bolnikom. Poleg spremljevalcev je odhajalo z nami še kakšnih štirideset borcev, ki so bili namenjeni v letalsko šolo v Zemunik. Ob odhodu je dobil vsak po tri hlebe neslanega koruznega kruha za popotnjo.

Vozili smo se in hodili že nekaj ur čez žumberaške hribe. Mraz je pritiskal in sneg je škripal pod nogami. Radi bi se bili pogreli, a morali smo naprej, da bi se pred zoro prečkali železniško progo Karlovac-Zagreb. Namenjeni smo bili v Pisarovino, na zaščiteno in nevtrarno ozemlje, kjer so izmenjevali nemško-ustaške in partizanske ujetnike. Rekli so, da se tam ni treba bati. Med potjo smo jedli neslan in leden koruzni komis, ki nikakor ni hotel po grlu.

Zaradi zmrznjenih tal so klecale noge žumberaških »buš«, da so padale po tleh. Ranjenci so v mukah stiskali zobe...

Hiteli smo naprej. Že smo bili čez cesto blizu postojanke Jastrebarsko, ko so na cesti zabrnili tanki. Major Raco je s svojimi ljudmi najbrž premalo poskrbel za varen prehod. Padli smo v nemško-ustaško ofenzivo. Bili smo le kakšnih sto metrov pod cesto. Brez ustreznega poveljstva smo se razbežali na vse strani. Tudi spremstvo in »letalci«. Na srečo nas sovražniki niso opazili. Približali smo se vozovom. Dobili sem brata, ki si je na senca držal naperjeno pištolo. V primeru nevarnosti bi se ustrelil. Nepredviden dogodek nam je poslednjič natresel v strah v kosti...

Poveljstvo je zapovedalo, da se moramo umakniti nazaj v žumberaške hribe. Neradi smo se pokorili. Nekje visoko pod Gorjanci smo se ustavili. Težke ranjence so odpeljali nazaj v bolnišnico, mi pa smo poskusili srečo naslednji dan...

V toplih žumberaških hišah smo oživljali dogodek prejšnjega dne. Še zlasti smo pokritizirali komando in »letalce«. Duhoviti ranjenec Šramel je izdaval: »Razumljivo, da so jo »pocviralni«, saj niso usposobljeni za pehoto.« Vsi smo se mu smejali...

Zadnja pot obveščevalca Vladimirja Benigarja

Z Vladimirjem Benigarjem, ki je padel 30. novembra 1944 na Janeževem brdu, sva se poznala iz otroških let. Bila sva neločljiva prijatelja in na posled sva se znašla v začetku leta 1944 v obveščevalnem centru Istrskega odreda, v katerem sva ostala do njegove smrti.

V začetku novembra 1944 je prišlo iz štaba 7. korpusa NOV in POS povelje, naj se tam zgleda tovariš Vladimir Benigar, ker je premeščen na novo dolžnost.

Takrat je bil Benigar administrator obveščevalnega centra Istrskega odreda. Bil je izredno predan in pogumen borec, kar smo lahko videli v njegovem skrajnem preziranju nevarnosti ob nemškem napadu na Tatre, 14. septembra. Pa še marsikdaj prej in potem. In še to: bil je dober tovariš, obdarjen s sočutjem za soborca, kateremu je pomagal tudi v najtežjih razmerah. Imel je tudi zelo izostren čut za disciplino in odgovornost.

Toda, Lado se je poslovil od nas na Suhorju, kjer smo mu priredili ob podpori ljubeznive partizanske mamicе prijeten poslovilni večer. Bilo je prav pristrčno, čeprav smo se od njega zares težko poslavljal. Prihodnje jutro je odšel po znani partizanski poti – Sma-gorje-Prelože, Celje, Novakov mlin in tam preko Reke ter se napotil dalje na Gornjo Pivko oziroma Jurišče.

Po slovesu ni bilo skoro teden dni o njem nobenega glasu. Že smo mislili, da je srečno prešel čez vodo, cesto in železnico pri Topolcu, ko nas je presenetila neprijetna novica, da so ga Nemci ujeli in ga obesili na lipo pri Trnovski cerkvi. Ni bilo mogoče poizvedovati, od kod je prispela ta vest. Bili smo potrjeni. Kar verjeti nismo mogli, da je kaj takega mogoče. Lahko pa si je predstavljati, kako prijetno smo bili presenečeni in kakšno veselje nas je navdalo, ko se je že isti dan javil v obveščevalnem centru na Suhorju živ in zdrav in poln dobre volje sam Vlado Benigar. Tedaj nam je povedal, da so ga vso pot po brkinskih vaseh ljudje gledali kot nekakšno deveto čudo, saj so bili vendar slišali, da so ga Nemci obesili! Živo se spominjam njegovih besed, ko nam je vsem rekel: »Ne, niso Ladota in ga tudi ne bodo!«

Potem je ostal z nami še nekaj dni, ko se je ponovno odpravil na pot. Bilo je dva ali tri dni po njegovem odhodu, torej konec novembra, najbrž 28. ali 29., ko sem se tudi sam spet odpravil po obveščevalnih opravkih na Topolec. In koga sem spet srečal? Njega, Ladota. Tedaj mi je potožil, da ne gre in ne gre. Misli je namreč, da so Nemci, četniki in nedičevci tako zasedli vse prehode med Brkini in Pivko, da je res težko priti iz Brkinov na Dolenj-

sko. Nato mi je pojasnil, da je nekajkrat poskusil, vendar če ga niso »nažgali« nad Kilovčami Nemci, so ga nedičevci presenetili in zavrnili na Šilenta-boru.

Že tisti večer sva po naših zvezah zvedela za hajko, ki jo nameravajo izvesti Nemci v Brkinah. Poslovila sva se od domačinov, se napotila čez Reko, obiskala sedaj že pokojno Novakovo mamo in se na posled ustavila pri Ludvetovih v Smrjah. Prav dobro se spominjam Ludveto-ve mame, ki nama je na lasten način ponudila brkinsko specialiteto, »krompir v zevnici«.

Od tam sva se napotila na Janežovo Brdo. Prigovarjal sem mu, naj gre z menoj, da bi prenočila v bunkerju pri »Guštinovih«, kjer sem že večkrat prespal in se, čeprav je bila v vasi »huda ura«, vedno »izmazal«. Še danes si ne morem pojasniti, zakaj ni sprejel mojega predloga. Zatekel se je na neki drugi senik na zgornjem koncu vasi. Noč sem prespal kot ubit, zjutraj pa me je zbudila pokojna Guštinova mama in mi priporočila mirovanje, saj je bila vas polna Nemcev.

Tisti trenutek sem pomislil na Vladimirja, ki je imel po vsej verjetnosti podobne občutke tesnobe. Kmalu nato je bilo slišati nekaj strelav pri cerkvi in potem je bilo zopet vse tiho, dokler ni tišine zmotilo rožljanje in govorjenje Nemcev, ki so se

umikali. Hip za tem je ponovno prišla k bunkerju Guštinova mama, ki je v joku povedala da leži Vladimir pri cerkvi ves razbit in mrtev. Nisem ga šel gledat, ker bi me bilo to preveč prizadelo. Kmalu (le kako je delal ta partizanski telegraf?) je prišla na Janežovo Brdo moja mama in uredila, da so pokojnega Vladimirja odpeljali v Ilirsko Bistrico in ga tam pokopali.

Kako se je bilo pravzaprav zgodilo vse to? Edini viri za ugotavljanje resnice so pripovedovanja vaščanov, seveda tistih, ki so bili tedaj ostali doma, vendar so ta dokaj zmedena. Čeprav sem pozneje večkrat spraševal in poizvedoval, sem nazadnje iz vsega ugotovljene-ga izluščil le to:

Nemci, ki so hodili gor in dol po vasi, so se med seboj pogovarjali. Vladimir pa je delno obvladal nemščino. Nemški vojaki so najbrž trdili, da bodo zažgali ta ali oni skedenj, ker so prepričani, da se po njih skrivajo partizani. Zato je verjetno, da je skrb za domačine in njihovo imetje premagala čut samoohranitve tovariša Benigarja. Sklenil je, da se umakne iz senika. Žal pa mu umik ni uspel. Najbrž si je slabo ogledal okolico. In ko je prišel po lestvi, je malodane padel med dva Nemca, ki sta se tam zadrževala. Ni imel časa niti odpeti pištole in onesposobiti sovražnikov ter se umakniti po naravno zavarovanem jarku na

prostost, pač pa sta ga Nemca ujela. Kaj se je potem dogajalo pri cerkvi, nihče izmed domačinov ni mogel pojasniti. Tam je povsem iznakaženo ostalo le Vladimirjevo truplo, ki je dokazovalo, da so ga sovražniki pred smrtjo strahovito mučili.

Tako se je 30. novembra 1944 končala življenjska pot dobrega, zvestega prijatelja in tovariša, predanega komunista in veliko obetajočega človeka.

Da bi dostojno počastili njegov spomin in se poklonili likom drugih šestih padlih odredovih obveščevalcev (Dragu Grku, Zorku Hrvatinu, Jožetu Obersnelu, Stojanu Šturmu, Hektorju Zahariji in Antonu Klobasu), predlagam, da odbor Istrskega odreda – podobor v Ilirski Bistrici ob prvi ugodni priložnosti v letu 1980 (dan borca, 4. julija ali dan vstaje, 22. julija) organizira zbor preživelih obveščevalcev na Janeževem brdu. Ob tej priložnosti pa bi tudi odkrili padlemu Vladimirju

Benigarju dostojno spominsko obeležje.

Borci Istrskega odreda smo prepričani, da bi to obeležje imelo izreden pomen tudi za prebivalce Janeževega brda, ki so nudili skoraj leto dni zatočišče odredovi vojaški kurirski karavli, ki jo je vodil Juže Butinar. Med vso NOB pa so odigrali zelo veliko vlogo pri vzdrževanju zvez med Brkini in Pivko, zlasti po brvi čez Reko pri Jakšu in po Kilovškem predoru. Po vojni pa je bilo Janežovo brdo vse preveč pozabljeno in še bolj kot druge brkinske vasi odrinjeno tudi iz zgodovinskega NOB. In vendar bi zaslužilo, da se mu posveti večjo pozornost ne le zato, ker je odigralo opisano vlogo, temveč tudi zavoljo tega, ker je bil tam rojen oče Pinka Tomažiča, in ker je tudi Pinko v vasi preživel mnoge dni svojega otroštva.

M. Z.
Bogdan Valenčič

Iščem naslove

Prosim vse tovariše iz Tolminske, Goriške, Vipavske, Krasi in drugih predelov Primorske, ki so služili italijansko vojsko v Torinu ali bližnji okolici v letih 1942–43 in so se javili na »Javki« v Torinu, kjer so dobili »dokumente« za odhod k partizanom. Vse tovariše prosim, da pošljejo svoje naslove: Franc Štucin-Dušan, Celje, Malgajeva 18. Naslove nujno rabim za ureditev nekaterih zadev.

Na Silvestrovo smo se približali železniški progi blizu ustaske postojanke Jastrebarsko. Ura se je nagibala že proti polnoči, ko smo se pomikali k tračnicam. Nenadoma so nočno tišino preglušili močni in dolgi rafali. V zraku smo zagledali na stotine svetlečih krogel, ki pa niso bile name-njene nam. Takoj smo vedeli, da ustaši pozdravljajo novo leto 1945, tisto leto, ki jim je prineslo poraz in pogin...

Brez strahu smo pohiteli in pred zoro smo bili že v Pisarovini. S kamioni smo se nato odpeljali do Topuskega. Tam smo se umili v toplih vrelih, najedli do sitega in se zlekli po pogradih, pokritih s slamo. V Topuskem, v neke vrste »prihvatni staniči«, kjer so se križale poti partizanov vseh jugoslovanskih narodov, smo si nabrali uši vseh rodov vojske. Tako obremenjeni smo nadaljevali pot v težkih tovornjakih, naloženih s koruzo čez zasneženi Velebit. Na kamionih smo bili zdržena skoraj dva dni in skozi zamete smo si utirali pot z lopatami. Preostale so še serpentine navzdol in toplota nam je že napajala prezeble ude. Pristali smo v Novem gradu, v sončni Dalmaciji.

Svoboda ni bila več privid. Bobnenje topov naše armade od Gospića in letalski napadi zaveznikov nas skorajda niso več vznemirjali. Bili smo že svobodni. Vseeno pa nas je navdajala grenkobna misel, da pri vkorakanju v Ljubljano ne bomo občutili radosti in zmago-slavja...

(Konec)

Popravek pisca:

V prvem delu članka »Partizanska novoletna doživetja« z dne 10. januarja 1980, v drugi koloni, je navedeno napačno ime ranjenca Janeza Logarja iz Zaklanca. Naknadno sem ugotovil, da je bil v Brezovici ranjen skozi pljuča borec Vinko Gregorin iz Brezij pri Dobrovi. Takrat je bil ranjen še borec Tine Dolinar iz neugotovljenega kraja. Dolinarju so morali v bolnišnici pod Osredkom odrezati nogo. Navedeni borec Janez Logar je bil ranjen drugje.

Gostoljubnost Ropretove hiše pred in med NOB

Milko Pavlinc, po domače Ropret iz Loke pri Taboru

Ropretovina je stara, da niti sedanji lastnik Milko Pavlinc ne pozna letnice rojstva. Poznali so jo savinjski splavarji, ki so se vračali, potem ko so odpe-ljali splave tja do Beograda. Dokler še ni stekla železnica skozi Celje, so vračajoči se splavarji izstopali na železniški postaji Trbovlje in jo mahnjili kar čez hribe. Nekako po poti: Trbovlje-Vrhe, potem čez Milavške hribe naravnost do Loke pri Taboru, kjer je stala nekdanja preprosta gostilna. Splavarji so tam prenočili, naslednje jutro pa prek Kaplje in Dobrovelj (Dolar-Matevžek) in Črni Graben v Korkarje. Od tam do njihovih domov v Zgornji Savinjski dolini ni bilo daleč. S potjo po tej smeri so si vrnitev skrajšali najmanj za dan ali celo za dva, pa še mirni so lahko bili pred – krajšo težko prisluženega denarja. Pri Ropretovih so se odpočili in okrepili. Ropretovina sodi torej tudi v zgodovino savinjskih splavarjev.

Ropretovina je imela šest hektarov orne zemlje in nekaj gozda, poleg tega pa še žagarsko obrt na vodni pogon. V Lokah, majhnem naselju, le dober kilometer stran od Tabora. Razumljivo, da so se tjakaj kaj radi zatekali predvojni komunisti. Zatočišče je bilo tudi med drugo svetovno vojno, dokler

okupator ni zvedel za Milka Pavlinca in njegovo sodelovanje z OF že od prvih mesecev po okupaciji. Aretirali so ga in prebil je, se pravi, pretolčen je ostal v celjskem Starem piskru leto dni, do marca 1943.

Muk v Starem piskru v Celju se je rešil le z odhodom v Belo Rusijo, kamor so ga poslali kot vojaka za pomožna dela. Januarja 1944 je prišel na dopust. Sam si je nalomil levo nogo, tako da so mu dopust podaljšali in nanj, na »invalida«, niso več toliko pazili. Iz Celja, kamor so ga iz bolnišnice premestili, je pobegnil in se priključil partizanom na Miklavžkih hribih oziroma Dobrovljah. Bil je večkrat odlikovan. Med drugim je sodeloval v partizanski tehniki Cankar, za katero so lani položili na kraju te tehnike spominsko ploščo. Pri pripravih je prispeval glavni delež spet Milko Pavlinc.

Poleg tega pa je Milko Pavlinc ves čas po vojni neizčrpen vir informacij. Vsakemu je vedno povedal čisto resnico o zgodovinskem dogajanju.

Jaka Slokan

Ko je bilo besedilo že v tiskarni, smo izvedeli, da je Milko Planinc umrl in pokopali so ga 13. februarja na Taboru.

ELITNA KONFEKCIJA

Novost

LJUBLJANA ČOPOVA 9

Telegram: Konfekcija »Novost« Ljubljana
Telefon: uprava 21-051, komerciala 27-633

Obrat KONFEKCIJA:

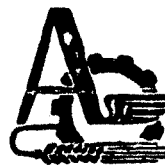
Trg MDB 11, tel. 20-454; Cankarjeva 12, tel. 23-348; Kidričeva 4, tel. 23-475

IZDELUJE ELITNO MODNO KONFEKCIJO

paloma

sodobna
higiena

žepni robčki

TOZD „Agroservis“ Brežice
V PODJETJU „AGROTEHNIKA“ LJUBLJANA

telefon: (068) 61-178

Servisiranje in vzdrževanje TAM, Magirus in Deutz vozil

NOVOLES

lesni kombinat
Novo mesto – Straža

**TOZD STROJNA
INDUSTRIJA IN GRADBENI
MATERIAL
SIGMAT BRESTANICA n.
sol. o.**

telefon: 068 75-126; 75-120
telegram: sigmat brestanica

emona posavje n.s.o. brežice
68 250 Brežice, Cesta prvih borcev 35
telefon: (068) 61-240

- bogata zaloga vseh vrst trgovskega blaga
- solidna postrežba

**KOMUNALNO
IN OBRTNO PODJETJE
BREŽICE**
68250 Brežice,
Cesta prvih borcev 9
poštni predal: 61
telefon: (068) 72-119

Opravlja komunalna in obrtna dela

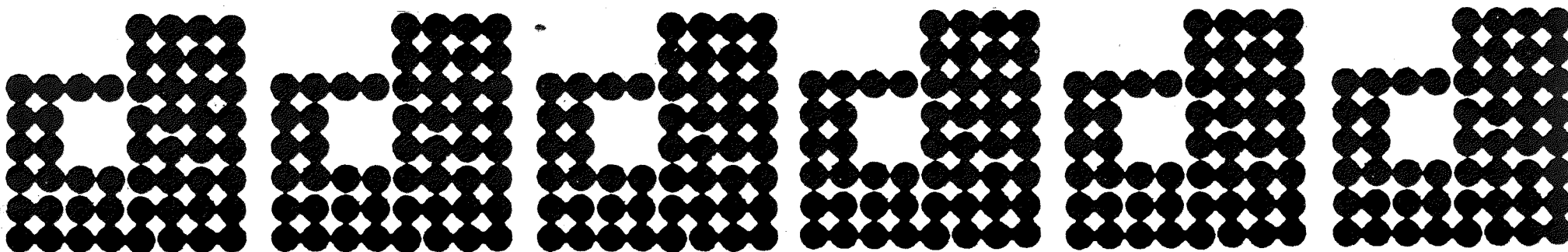
TRGOVSKO PODJETJE
namama
LJUBLJANA

VSE BLAGO V ENI HIŠI:

- ZA DRUŽINO IN DOM
- ZA GOSPODINJSTVO
- ZA ŠPORT IN REKREACIJO

nudi potrošnikom
v svojih veleblagovnicah v

- LJUBLJANI
- KOČEVJU
- ŠKOFJI LOKI IN CERKNEM
- VELENJU
- SLOVENJ GRADCU
- ŽALCU
- in
- na RAVNAH NA KOROŠKEM
- največjo izbiro blaga
- sodobno nakupovanje
- cene, ki so izdelkom primerne
- dostavo blaga na dom
- in
- nakupe na potrošniški kredit.

DELO

Tiska časopise, revije,
knjige, publikacije,
razglednice, prospekte
in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in
večbarvne klišeje v
najmodernejši tehniki.

Časopisno in grafično podjetje,
Ljubljana

V sklopu podjetja je
specializirani obrat za
večbarvni tisk,
lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji
slovenski dnevnik
»DELO«, Teleks, Naši
razgledi, revijo Avto,
revijo Stop, revijo
Jana, Zabavnik

ŠKOFJA LOKA

Žalna slovesnost

Devetega februarja je minilo šestindeset let od takrat, ko so okupatorji pomorili petdeset talcev za Kamnitnikom v Škofji Loki. S tem zločinom so nemški nacisti iztrgali iz vrst zavednih Gorenjcev petdeset zvestih sodelavcev in udeležencev osvobodilnega boja. Škofjeločani in drugi se vsako leto 9. februarja oddolžijo spominu tem žrtvam fašizma z žalno slovesnostjo ob spomeniku za Kamnitnikom.

Tudi letošnjega 9. februarja je bilo tako.

V soboto, 9. februarja, se je na Mestnem trgu v Škofji Loki zbrala velika množica občanov. Ob 15.30 je komemorativni sprevod krenil iz Mestnega trga po Cesti talcev do spomenika za Kamnitnikom. V sprevodu so se zvrstili prapori 24 krajevnih organizacij ZB NOV, nosilci vencev, godba na pihala, vojaki iz garnizije Škofja Loka, mladina, predstavniki družbenopolitičnih organizacij in drugi.

Zbrana množica je pri spomeniku talcem prisluhnila predsednici organizacije ZSMS Škofja Loka, ki je orisala spomine na dogodke na tisti strašni 9. februar 1944, ko so okupatorji izvršili v Škofji Loki enega najbolj gnusnih zločinov v obdobju svoje okupacije pri nas.

Za tem so se zvrstile recitacije škofjeloške mladine, pevske točke in škofjeloška godba je zaigrala otožno koračnico talcem v spomin.

Tako v Škofji Loki ustrezno obujajo spomine na tiste slavne in težke dni naše zgodovine.

FRANC GALIČIČ

LJUBLJANA

Tovariški večer

V krajevni skupnosti Urške Zatler je borčevska organizacija v minulem letu dosegla znatne uspehe. Sodelovali so pri vseh dejavnostih v krajevni skupnosti kakor tudi z vsemi družbenopolitičnimi in drugimi organizacijami. Borci sodelujejo v vseh strukturah v krajevni skupnosti. Poleg vsega drugega delovanja so tudi letos pripravili sprejem in družabno srečanje za vse borce jubilate, kar je v tej krajevni skupnosti postalo že tradicija.

Organizacija pa skrbi tudi za rekreacijo in razvedrilno svojih članov. Na svojih izletih obiskujejo razne znamenite kraje v Sloveniji in v zamejstvu, predvsem pa kraje iz NOB. V minulem letu so imeli glavni izlet na Duh na Ostrem vrhu.

Borci tudi aktivno sodelujejo pri pripravah za razdelitev sedanje krajevne skupnosti na dve novi krajevni skupnosti. Obenem pa se že sedaj pripravljajo na praznovanje 8. marca, dneva žena.

STEVO JAVOR

ŠMARTNO-LITJA

Delovni strelci

Člani strelske družine Šmartno-Litja, ki so ves čas zelo delovni, so v svoj program dela za letošnje leto vključili različna strelska tekmovanja z zračnim in malokalibrskim orožjem. Zavedajo se, da je prav s tekmovanjem mogoče napredovati tako ekipno kakor pri posameznikih. Člani omenjene družine imajo zelo dobre pogoje za strelstvo, ker imajo v novem športnem domu v Šmartnem ustrezne prostore. Prizadevajo si, da bi ustanovili strelske sekcije v Jevnici, na Dolah, verjetno pa še kod drugod.

Uresničevanje svojega programa povezujejo tudi z obrambnim usposabljanjem.

DRAGO MIKLAVEC

IDRIJA

Obeležje na Vojščici

V Idriji je bila prva seja pripravljalnega odbora za postavitev spominskega obeležja na Vojščici, ki ga je na pobudo aktivistov OF nekdanjega Severnoprimskega okrožja imenovalo predsedstvo občinske konference SZDL Idrija.

Na hišo na Vojščici, v kateri je bila od 17. do 20. aprila 1944 leta 2. pokrajinska konferenca KPS za Slovensko Primorje, od 22. oktobra 1943 do 29. aprila 1945 leta sedež komande mesta Vojsko in Idrija ter občasni sedeži vojaških in političnih organizacij, bi vzdali spominsko ploščo in tako obeležili pomembne dogodke iz NOB.

Člani pripravljalnega odbora so se tudi dogovorili, da bi spominsko ploščo svečano odkrili ob letošnjem krajevnem prazniku Vojskega, v nedeljo, 22. junija 1980. To je dan pred krajevnim praznikom, ki je posvečen spominu na tragične dogodke pred 37. leti, ko je okupator požgal številne domačije in gospodarska poslopja na vojskarski planoti.

SILVO KOVAČ

CELJE

Delo komunistov

Zaradi neaktivnosti OO ZK v Trnovljah se je sestala volilna konferenca ZK na pobudo nekaterih članov ZK in s pomočjo Občinskega komiteja ZKS Celje. Člani ZK so si zadali naloge, da v letu 1980 predvsem sodelujejo v vajah NNNP, v tem letu praznujemo 35. obletnico osvoboditve, 40-letnico pete zgodovinske konference KPJ. Tudi v tem letu praznujemo 30-letnico samoupravne ureditve. OO ZK in člani sveta ZK pri KS kot tudi ZVRS bodo pobudniki v okviru akcij v KS za leto 1980. Pomagala bo še borčevska organizacija iz Trnovelj.

V. D.

NOVA GORICA

Na pot iz Ajdovščine

Dne 17. marca bo iz Ajdovščine krenila na tisoč kolometrov dolgo pot letošnja Kurirčkova pošta. Tega dne bo odšla na pot prva skupina, ki bo v torbici ponesla po skrivnih poteh pozdrave z najboljšimi željami za Titov 88. rojstni dan. Kurirčkova pošta je letos posvečena tudi 35-letnici osvoboditve in obletnici ustanovitve prve slovenske narodne vlade, ki je svoje poslanstvo začela prav v Ajdovščini.

Prireditev ob lanskem prihodu Kurirčkove pošte v Novi Gorici

Novost v letošnjem programu Kurirčkove pošte je krepitev splošnega ljudskega odpora, saj so na tem področju tudi pionirji že dokazali dobro pripravljenost in so že sodelovali v številnih akcijah. S tem bodo nadaljevali tradicije svojih prednikov, ki so reševali življenja s prenašanjem pomembnih sporočil in aktivnim sodelovanjem v narodnoosvobodilni vojni.

Na poti skozi vse severnoprimske občine jih čaka vrsta ovir in prijetnosti, ko bodo obujali spomine na prejšnja leta in poslušali borce narodnoosvobodilne vojne ter njihove pripovedi o dogodkih iz vojnih časov. Kurirčkova pošta bo na območje novogoriške občine prišla 21. marca. Vrstile se bodo številne preirreditve, najbolj slovesno pa bo vsekakor v Podsele, kjer bodo novogoriški pionirji izročili Kurirčkovo pošto svojim vrstnikom s Tolminksega.

MILE GOJKOVIČ

SVEČE V ROŽU

Spominska svečanost

V Svečah v Rožu so se v nedeljo, 3. februarja, zbrali koroški partizanski borci na veliki spominski svečanosti ob grobu narodnega heroja Matije Verdника-Tomaža ter drugih žrtev fašističnega nasilja v tukajšnjih krajih zamejske Koroške.

Tudi na tej množični proslavi so zamejski borci ter predstavniki slovenske prosvetne zveze opozorili, da so bile prav žrtve protifašističnega odpora tista osnova, na kateri je zgrajena avstrijska nevtrálnost. Kljub temu pa danes, še posebej letos, ko poteka 60-letnica plebiscita in poiskujejo nazadnjaške sile razvrednotiti vrednost teh žrtev. Kot smo slišali na tem zborovanju, se je uradna politika avstrijske države precej izboljšala do vprašanja manjšin, pa še zdaleč ni storjeno vse, kar gre zamejskim rojakom po državni pogodbi in v duhu človekovih pravic. Ker pa je prav urejanje teh vprašanj, dobrega medsebojnega razumevanja med manjšinami in večinskim narodom in sploh razumevanje med narodi v tem času izrednega pomena, je tudi to zborovanje s spominsko svečanostjo dobilo veliko večji pomen in obseg, kot so si ga nekateri želeli.

Na svečanosti je bilo poskrbljeno tudi za prijeten kulturni program, delo tamkajšnjih slovenskih kulturnih organizacij.

KRISTL VALTL

STRMEC PRI VOJNIKU

V središču dejanj

Dne 5. februarja 1980 je imela organizacija delovno konferenco, ki so se je udeležili vsi člani organizacije. Tokrat tudi predstavniki niso izostali, še zlasti ne iz občinske konference Celje.

Konferenca je bila delovna, hkrati pa tudi realna v svoji oceni. Mnogo je bilo povedati o uspešnem delu za preteklo leto, še zlasti pa je bilo nadvse razveseljujoče dejstvo, ker je organizacija v celoti realizirala svoj delovni program.

Po programu smo se aktivno vključili v vse dejavnike SLO in DS, organizirali smo za obe podružnični osnovni šoli obrambni dan, izvedli ob krajevnem prazniku pohod po poteh 14. divizije skupno s člani ZB in ZSM, postavili novo strelišče za zračno puško, ki služi pionirjem osnovne šole, mladini in ostalim občanom. Naša aktivnost pa se je brez dvoma zrcalila v akciji NNNP ne samo na dan vaje, temveč skozi celo leto, za kar so bili tudi vidni rezultati potrjeni ob ocenjevanju krajevnih organizacij SZDL in ostalih družbenopolitičnih organizacij.

Tudi za leto 1980 smo si zadali dokaj zahteven program, vendar realen. Sprejeli smo akcijski program NNNP za leto 1980, v katerega so vnešene vse aktivnosti zlasti pa usposabljanje članstva, aktivno vključevanje v SLO in DS, kadrovska vprašanja, kadrovanje mladih za šole rezervnih vojaških starešin, nabava zračnih pušk za pionirje in ostale, aktivno sodelovanje v delegatskem sistemu, razni pohodi in razvijanje tradicij NOV ter še vrsto drugih nalog.

Glede na našo aktivnost smo bili deležni izredne pohvale pri občinski konferenci kakor tudi pri ostalih družbenopolitičnih dejavnikih v ožjem in širšem krogu.

IVAN JEZERNIK

SLOVENJ GRADEC

Visoko odlikovanje

Lojze Slemnik, borec NOB, oficir 14. divizije in aktiven družbenopolitični delavec vse do leta 1980 v Slovenjem Gradcu je vse svoje življenje posvetil boju za revolucionarne ideale delavskega razreda.

Tovariš Slemnik je nosilec številnih odlikovanj, ob upokojitvi pa ga je predsednik republike tovariš Tito odlikoval z visokim priznanjem, to je ordenom dela z rdečo zastavo.

ADOLF ANKON

STOL

V spomin in opomin

Vsakoletni zimski pohod na Stol v spomin na bitko jeseniške Cankarjeve čete 20. februarja 1942 in v tem boju padlega primorskega borca Jožeta Kodra iz Nemškega rovta je nedvomno prepričevalen in jassen dokaz, da izročila našega narodnoosvobodilnega boja živijo v mladih ljudeh, pa tudi pripravljenost braniti vse to, kar danes uživamo.

»Izvirne sestavine naše obrambne moči so tudi vztrajnost in vzdržljivost,« je poudaril dr. Miha Potočnik v govoru zbranim pohodnikom s Stola v soboto in med drugim še dejal: »Pohodi so pomembni za naš sistem splošne ljudske obrambe, saj po lanskii akciji Nič nas ne sme presenetiti delamo tako, kot je rekel predsednik Tito: Delujmo tako, kot da bo sto let mir in bodimo pripravljeni, kot da bo vojna. Leto 1941 razen komunistov in španskih borcev nihče drug ni vedel, kaj pomeni splošna vstaja, danes to ve vsak. Med NOB so se posebno izkazali vsi, ki so se že pred vstajo ukvarjali s planinsko, alpinistično, taborniško, izletniško, lovsko in gozdarsko dejavnostjo. Tudi danes je to pomembno, saj ti najbolj poznajo pravila in zakonitosti življenja in delovanja v naravi. V tem je absolutna prednost pred vsakim tujim, pa čeprav se tako številnim, izredno oboroženim in opravljenim napadalcem, ki mu prav v tej odločilni posebnosti partizanskega in teritorialnega boja odpove vsa njegova siceršnja vojaška izvežbanost, oborožitev, številčnost in oprema.«

Tako dr. Miha Potočnik, v soboto, v nedeljo pa je spregovoril udeleženec bitke na Stolu Franc Konobel-Slovenko. Ni mogel skriti zadovoljstva in ponosa, ko toliko predvsem mladih ljudi iz vseh krajev Slovenije pa tudi iz Jugoslavije hodi po dobro uhojeni gazi in v spremstvu gorskih reševalcev po strmini, ki je bila pred

Delegacija udeležencev 15. spominskega pohoda na Stol je položila venec tudi k spominski plošči graničarjema Veljku Djuroviću in Smaju Taramišu, ki sta padla pri čuvanju državne meje. Povejmo še to, da je spominska plošča vzdana v nekdanjo karavlo, sedaj žal vikendom, nad Valvazorjevimi domom.

Tekst in foto: STAŠ

38. leti obdana z več kot poldrugi meter debelo snežno odejo. Pa še sovražnik je bil takrat za njimi. Tokrat pa ni tekmovalja kdo bo prej na vrhu, pa vendar...

...Kljub temu, da je ta pohod eden izmed najštevilnejših in ob najbolj lepem vremenu, mi je zelo težko ob tem, — pravi tovariš Slovenko — »da je malo zaradi nediscipliniranosti prišlo do nekaterih poškodb in celo smrtnih žrtve, do katere ne bi smelo priti. Že štirinajsti sem se udeležil tega pohoda na Stol. Resda vsakič oživijo spomini na tisti februarjski dan 1942., kako smo bili takrat izredno samodisciplinirani, spoštovali in izvrševali povelja, saj če bi vsak delal po svoje, najbrž naš boj ne bi bil tako uspešen, kot je bil. Sicer pa, prepričan sem, da bodo udeleženci naslednjih pohodov prav gotovo še bolj disciplinirani in seveda ob čim večji udeležbi mladih, ki se bodo, če bo treba, postavili v bran s puško v roki tudi na vrhu Karavank«.

Se bo naš mladi rod, tudi v desetletjih, ki prihajajo, v spomin na bitko 20. februarja 1942 ure in ure koračil v sneg — v spomin in opomin na najsvalnejše dni naše narodne zgodovine in hkrati potrjeval svojo pripravljenost na obrambo.

Jože Vidic

4

Lov jeseniških gestapovcev za članom CK ZKS Ivanom Novakom-Očkom

Dvaindvajsetega januarja 1945. leta, dan po zločinu pri Zapužah, sta ob pol šestih zjutraj, ko je bilo še temno, krenila z Javorniškega rovtu na pot kurirja Jože in Alojz Noč. Komandir jima ni povedal, kaj so mu svetovali obveščevalci, zato sta nič hudega sluteč šla na javko nad Potoško planino, kjer bi se morala srečati s kurirji s sosednje postaje.

Ko se je začelo daniti, je Lojze opazil v Medjem dolu Nemce v belih plaščih in na smučeh. Hotel je pobegniti. Skočil je po strmini v globok sneg, kjer so ga Nemci hitro dobili. Zvezali so ga in odpeljali na jeseniški gestapo, kjer so ga mučili ves dan in vso noč.

Kurirju, ki je šel za Lojzetom, se je posrečilo pobegniti. Nemci so sicer streljali za njim, toda Jože je imel srečo. Ves zasopel in razburjen je pritekel nazaj na kurirsko postajo. Kaj je bilo z Lojzetom, ni vedel povedati. Tako kurirji niso vedeli, ali je Lojze ujet ali ubit ali je pobegnil, zato so se umaknili pod planino Svečico, kjer so imeli zavetišče koroški kurirji.

Po naključju sta istega dne okrog osmih zjutraj šla proti Medjem dolu dva partizana in sicer Ivan Sršen-Luka in Ciril Noč-Mirko. Šla sta po isti poti kot dve uri prej kurirja. Luka in Mirko nista bila obveščena o nevarnosti. Ciril Noč je bil komandir kurirske postaje G-18 nad Potoško planino. Usodnega dne se je vračal iz Plavškega rovtu. Tam je srečal obveščevalca Kokrškega odreda Ivana Sršena, ki se je z obiska na domu vračal v odred. Po poti je hodil Ciril pred Sršenom. Ko je prišel do zasede, sta mu okoli ušes zažvižgali dve svinčenki. Nemci so ga verjetno hoteli prestrašiti in ujeti kakor prej kurirja Lojzeta. Toda Ciril je začel streljati z rusko brzostrelko, nato pa se je zavalil po strmini navzdol. Slišal je le še krik Sršena, ki je umiral, zadet od sovražnikove krogle: »Pozdravi domače, jaz ne morem več naprej.«

Kurirji v zavetišču pod planino Svečico niso slišali tega streljanja, zato je okrog poldneva komandir postaje Vilman odšel s smučmi oprezovat, kakšen je položaj okoli zapuščene postaje. Med potjo se je srečal s komandantom relejne kurirske linije Štefanom Demšarjem, ki se je vračal iz Selške doline. Demšar je zahteval, naj se kurirji takoj vrnejo v bivak. Kuhar Vinta je skuhal kosilo, kar le še potrjuje, kako so bili neprevidni.

Okrog enajstih dopoldne so se od Medjega dola spet slišali rafali in posamezni strelji, znamenje, da so bili Nemci še vedno v zasedi.

Zadnja cigareta

Okrog poldneva je prišel na kurirsko postajo v Javorniškem rovtu komandant Štefan Demšar. Med potjo je slišal, da so Nemci v bližini. Po njegovem prihodu so skupaj razčlenili položaj. Razmišljali so, kako naj spet vzpostavijo zvezo s kurirji sosednje kurirske postaje. Pod potjo ali nad njo niso mogli skozi Medji dol zaradi snega. Na predlog komandanta Štefana so kurirji sklenili, da bodo šli skozi Medji dol. Sklepali so, da so Nemci že odšli.

Preživeli borci vedo povedati, da je komandant Štefan slutil svojo smrt. Pred odhodom si je na ugaslem ognjišču čistil škornje. Komisar Iztok ga je vprašal, zakaj to dela, saj ima vendar čiste škornje. Štefan pa mu je hudomušno odgovoril, da jih čisti zato, da ga Nemci ne bi dobili z umazanimi škornji. Potem je zavijal cigareto, rekoč: »Zavijmo še eno, morda je to zadnja.«

Ob dveh popoldne je pet kurirjev zapustilo kurirsko postajo v Javorniškem rovtu: Valentin Klinar, Franc Mežek, Jože Žvab, komandant Štefan Demšar in politikomisar Leopold Trtnik-Iztok. Od teh je ostal živ samo Iztok, ki se kot edini očevidec takole spominja dogodka v Medjem dolu:

»Dvaindvajsetega januarja 1945. leta je bil lep sončen dan. Okrog nas je bilo vse mirno in tiho. Naša pozornost je bila usmerjena naprej in v levo pobočje, od koder smo lahko pričakovali napad. Počasi, korak za korakom, smo se približevali Medjemu dolu. Nič sumljivega nismo videli ali slišali. Na kurirski poti, pod potjo in nad njo smo videli sledove v snegu. Še vedno nismo opazili ničesar. Prišli smo do kraja, kjer bi morala biti zaseda. Nenadoma smo obstali. Pod nami smo zagledali ubitega partizana, kasneje sem zvedel, da je bil to obveščevalec Sršen, ki je padel zjutraj ob osmih. Ležal je na hrbtu, toda nismo ga prepoznali, ker je bil precej daleč od nas. Gledali smo naokrog, toda ničesar nismo opazili. Okrog nas je bilo še vedno tiho. Obrnil sem se nazaj in vprašal Žvaba, koliko je ura. Ne motim se, kajti samo kurir Jože Žvab je imel na roki uro. Ne vem, zakaj sem ga sploh vprašal, koliko je ura. Morda je bila to zla slutnja, da se nekaj bliža. Nekaj, kar se ne da povedati. Žvab je pogledal na uro in odgovoril: Dve minuti manjka do pol treh. Ko sem se obrnil h kurirju Žvabu, sem za njegovim hrbtom videl obraz komandanta Štefana. Stal je pokonci, resno, z brzostrelko v roki. Gledal je na levo v zasneženo pobočje, kjer naj bi tičala zaseda. Na ovratniku in rokavih bluze so se mu lesketale oznake zastavnika.

Ko mi je Žvab povedal, koliko je ura, sem dvignil desno roko, in s tem dal Klinarju in Mežku znak, naj nadaljujeta pot. Tedaj pa se je na nas usul peklenški ogenj iz brzostrelk in mitraljezov. Napad je bil silovit. Streljali so z levega pobočja, toda najmočnejši ogenj smo čutili zadaj. Že po prvih streljih sem začutil strahovito bolečino nad laktom leve roke. Videl sem, kako od rokava letijo krpe po zraku. Zadeli so me s strelom iz brzostrelke. Vrgel sem se pod pot. Pri skoku sem zadnjikrat videl Klinarja in Mežka, ki sta še stala, medtem ko Štefana nisem več videl. Med skokom sem opazil Nemca, ki je z razdalje desetih metrov kleče streljal s puško. Ni imel časa meriti vame. Slišal sem njihovo rjovenje. Kaj so kričali, nisem razumel. Kri mi je brizgala iz rame, izstreljek je prebil kost. Od naših najbrž ni nihče streljal, ker so nas takoj zadeli. Bržkone so najprej streljali name in na Štefana, ki sva bila oborožena z brzostrelkami, poleg tega pa so Nemci iz takšne bližine lahko opazili prišite čine na rokavih.

Preskočil sem pot in se potegnil po hrbtu navzdol. Pod menoj je bila električna centrala v Javorniškem rovtu, ki so jo stražili Nemci. Za trenutek sem se ustavil. Pogledal sem okrog sebe. Na levi nogi sem opazil drugo rano. Torej sem bil ranjen v nogo in roko. Kar nenadoma sem zagledal Nemce na smučkah – bilo jih je kakih deset – vzpenjali so se navzgor. Upanje, da ostanem živ, je splahnelo. S skrajnim naporom se mi je posrečilo umakniti v gozd. Tu sem se zakopal v sneg. Potuhnil sem se in nepremično obležal v snegu. S priprtimi očmi sem opazoval Nemce, ki so se počasi bližali. Šli so drug za drugim, kot da se jim nikamor ne mudi, ura, kakor da se je ustavila. Slišal sem utripanje srca, oni pa so počasi vtikali palice v sneg, gledali v smučke ali pa se ozirali navzgor, od koder je bilo slišati še kakšen strel ali kričanje. Ko so šli mimo, in so se dovolj oddaljili, sem se dvignil in nadaljeval pot. Še enkrat sem pregledal rane in ugotovil, da sem ranjen v levo in desno roko in nogo. Desna roka mi je v snegu zmrznila. Pekla me je in zatekala. Kam naj grem? Ali bi lahko vzdržal sam, brez pomoči? Bal sem se, da ne bi izkrvavel in zmrznil. Brzostrelko sem skril v sneg, ker je nisem mogel več nositi pa tudi ne uporabiti. Za pasom sem še vedno imel pištolo in dve bombi. Zavil sem še bolj v desno. Oziral sem se nazaj, boječ se, da mi nemški smučarji sledijo. Privlekel sem se do senika. Najbrž je bilo to v bližini električne centrale. Tam sem srečal starejšega kmeta s Koroške Bele s fantom. Možakarja sem na videz poznal. Vprašal sem ga po žganju. Ne vem, zakaj sem to vprašal, ker do takrat nisem pil alkohola. Nimava žganja, je dejal kmet, jaz pa sem krenil brez pozdrava naprej. Še vedno sem bil v negotovosti, kaj bo z menoj, še vedno je bilo nevarno, da pridejo Nemci za menoj. Še vedno je bil dan, najdaljši dan v mojem življenju; toda Nemcev ni bilo za menoj.

(Se nadaljuje)

Za najdaljši skok

Matej Prušnik je ponosen na doseženo prvo mesto v smučarskih skokih.

Skupina smučarskih tekmovalcev v Pesju s priznanji

Mladi smučarji, skakalci pionirji in cicibani so prejšnji mesec tekmovali v Poresju pri Velenju za najdaljši skok. Na 1. mesto so zapisali ime najmlajšega cicibana Mateja Pruša iz TV P Mislinje. Skočil je kar petnajst metrov in pol.

Pokrovitelj prireditve je bila organizacija ZB Pesje.

Leopold Meh

Obiskal nas je Rudi Finžgar

Rudija Finžgarja marsikdo pozna kot dobrega skakalca in pravega strokovnjaka za skakalnice. Pripovedoval nam je, kako so v Cerknem med narodnoosvobodilnim bojem izdelovali smuči za partizane, govoril je o zaveznikih in o tekmovaljih.

Rudi Finžgar je prišel v Cerkno kot partizan. V starem hotelu Porezen je pripravil prostor za delavnico. Hiša je bila stara z okni brez šip, ker je Cerkno že doživelo bombni napad.

Večkrat so nad hišami letela zavezniška letala in spuščala material za borce.

Ob 35-letnici smučarskega tekmovalstva je bilo letos v Cerknem smučarsko tekmovalstvo z mitingom. Rudi Finžgar še smuča. Letos je tekmoval s štartno številko 3.

MARKO PRIMOŽIČ

4. b razred
OŠ NOB Cerkno

Dvanajsti februar 1942

Iz osnovne šole 16. december v Mojstrani nam pišejo, da njihov novinarski krožek kar pridno dela. V spomin devetim v Dragi ustreljenim udeležencem decembrske vstaje iz njihove doline so pripravili spominsko uro in pri spomeniku NOB na Dovjem je zagorelo devet sveč. Nam in vam, dragi bralci, pa so poslali tale prispevek:

Tudi moj oče Karel Paulus je bil med zaporniki v Begunjah. Spomini na tiste dni so v njem še vedno boleči. Najbolj živo se spominja 12. februarja 1942.

Po decembrski vstaji so Nemci zaradi sodelovanja aretirali veliko domačinov. Kako prazne so bile nemške oblube, da se ne bo nikomur nič zgodilo, če se vrnemo domov, smo spoznali šele v begunskih zaporih. Pretepanja, zasliševanja in mučenja so bila vsakodnevna navada stražarjev in gestapovcev. Čakali smo najhujše.

Zaprto sem bil v sobi številka 10. Med nami je bil Aleš, mlad fant z Jesenic, ki je bil določen za kopanje jam. Izvedeli smo, da Nemci pripravljajo novo streljanje talcev.

Zgodilo se je 12. februarja 1942. leta. Aleš nam je že prejšnji dan povedal, da so v Dragi skopali novo jamo. »Velika je, fantje, dovolj velika za nas vse,« je dejal.

Za nami je bila dolga neprespana noč. Nihče ni spregovoril. Le kdo bo na seznamu talcev? V ključavnici je zarožljaj ključ. Vstopil je Šurkov Janez. Še danes ga vidim. V rokah je imel umivalnik, britev in brisačo. Javil se je za frizerja. Tako je lahko prišel v stik z zaprtimi domačini. Umivalnik je postavil na mizo. Slekkel je suknjič in ga obesil pri vratih. »Danes ne bom bril. Danes smo mi na vrsti,« je rekel s tihim glasom.

Odprla so se vrata. Prišli so po Janeza. Pogledal nas je, se zravnil in stopil k vratom. Snel je suknjič, se obrnil k nam in rekel: »Fantje, nikoli več se ne vidimo.« Mirno in pogumno je odšel v smrt. V oči so nam stopile solze. V sobi je zavladala tišina. Iz sosednjega prostora smo zaslišali: Ražen Kristija...

Začelo se je. Prišli so tudi v našo sobo. Postavili so nas v vrsto. Žrtve so izbirali po seznamu. Vsakemu so roke z žico zvezali na hrbtu. Nemo smo se poslavljali od njih. Ura je bila devet. Na smrt obsojene zapornike so odpeljali v Drago. Aleš je bil vrnil blede in utrujen. Hlačnice je imel krvave do kolen. Pokopal je 15 tovarišev, med njimi je bilo 9 domačinov, udeležencev vstaje v našem kraju: Jože Križnar iz Mojstrane, Franc Luks z Belce, Janez Mrak iz Mojstrane, Maks Rabič z Dovjega, Kristijan Ražen z Dovjega, Miha Prezeli iz Mojstrane, Franc Skumavc z Belce in Janez Skumavc-Šurkov z Dovjega.

Žalostni spomini. Kadar mi jih oče pripoveduje, začutim žalost celo v njegovem glasu in v očeh.

Mnogim se je prezgodaj končala življenjska pot. Ostalo je njihovo delo. To je svobodna domovina. Tudi njihove ideje še žive in mi mladi jih poznamo. Čuvali bomo to, kar imamo...

TEA PAULUS
novinarski krožek
OŠ 16. december
Mojstrana

Bogo Flander – Klusov Joža

Rodil se je v socialno šibki meščanski družini v Ljubljani. Ni mu bilo lahko v otroštvu, in ko mu je umrl oče, ga je to hudo prizadelo. Tako je po dokončanih dveh razredih gimnazije poskusil nadaljevati svoje življenje kot trgovski ali krojaški vajenec, pa ni ostal ne v enem ne v drugem poklicu. Rad je imel gore in lepo slovensko besedo v knjigah. Izpod Kamniških planin si je vzel psevdonim Klusov Joža po nekem tamkajšnjem gorjanu in od tedaj se je tako podpisoval.

Od marca 1941 je služil na železniški postaji v Brestanici, od koder ga je že po nekaj tednih pregnala vojna. Poleti 1941 se je vključil v OF. Med partizanske borbe na Gorenjskem je odšel 8. maja 1942 s skupino 73 Ljubljancev. Do pomladi 1943 je bil Klusov borec Poljanske čete Poljanskega bataljona, tedaj pa je odšel v Cankarjevo brigado na Dolenjsko. Kmalu je postal pomočnik političnega komisarja čete, nato pa pomočnik političnega komisarja v bataljonu. Aprila 1944 je postal pomočnik brigadnega komisarja v 15. brigadi. Čez nekaj časa je bil po lastni želji spet premeščen v Cankarjevo brigado. Kot namestnik komisarja 2. bataljona je bil smrtno ranjen pri likvidaciji ustaške postojanke Bosiljevo za Kolpo. Umrl je dve uri po padcu postojanke v vasi Drnovec. Po osvoboditvi so ga prekopali iz groba v Vinici v Ljubljano.

Klusov Joža je pisal iz sebe, iz svojega pisateljskega nemira, brez ljudi, ki bi podpirali njegovo slovstveno prizadevanje in iskanje, ga učili in vodili. Začel je z verzi, ki jih je koval sebi in prijateljem.

Flandrovo nadarjenost za pisateljstvo je spoznal Ignacij Koprivec, načelnik propagandnega oddelka pri Glavnem štabu Slovenije, potem, ko je prebral pisateljevo brošuro Gorenjski junaki. Prvo Flandrovo črtico Poljanska četa gre v

Bogo Flander-Klusov Joža je to, kar je doživljal med narodnosvobodilnim bojem in kar so mu borci pripovedovali, pisateljsko oblikoval in rokopise večkrat bral v partizanskem krogu.

napad je na osrednjem osvobojenem ozemlju objavil Slovenski poročevalec leta 1944, prvi njegovi verzji pa so bili tiskani leta 1941 v Planinskem vestniku pod naslovom Zima v planinah. Že kak mesec po Flandrovem prihodu med gorenjske partizane je nastala njegova reportažna črtica Ognjeni krst. Partizanski tisk pa je v začetku leta 1943 objavil v obnovljeni Ljudski pravici njegovi znani črtici Pastir Tonač in Petrova domačija. Veliko njegovih črtic je izgubljenih, saj jih je, sodeč po besedah Flandrovega prijatelja, pred odhodom na Dolenjsko napisal kakih štirideset. Na Dolenjskem ga je razmah partizanskega tiska spodbujal k pisanju vedno novih del. Brošura Iz dni Cankarjeve brigade, ki je izšla jeseni 1943, je po svoje do neke mere določila Flandrovo pisanje. Brošuri Tovariši in Bataljon, reportaža Trebnje ter Borba za most pa še zbirka črtic Blegoš, vse to je napisal v letu 1944.

Pisatelji govori o resničnih dogodkih v resničnem prostoru in o resničnih tovariših. Od vsega začetka postavlja težišče pripovedi v človeka, odkriva vedno globljo resnico človekove notranjosti in razgrinja problemskost odgovodov ter človekovega odločanja v prevratnih položajih. Odnos do dogodkov in ljudi v dogajanjih je določil tudi sam način pisanja, tako da se Flander s črticami približuje naši kmečki povesti, kakor jo predstavljajo imena Jurčič, Kersnik, Tavčar, Finžgar in Bevk.

Najnatanečnejše in najstvarnejše opise dogodkov prinašajo Klusove reportaže. Prva je Črni vrh, ki žal ni ohranjena, pač pa jo je v skrčeni obliki ponatisnila Dolomitska zvezda pod naslovom Vzhod žari! Zanimiv je njegov korak v smer širših kompozicij: vedno širši je prostor, nastopajoče osebe pa niso več posamezniki, ampak skupine ljudi.

Tako prepleтана stvarnost in umetniška resničnost, v kateri se zlivata dogodek in čas sta začrtali pot uspešnemu oblikovalcu partizanske snovi. Nedvomno pomeni smrt Klušovčega Joža eno najhujših izgub med partizanskimi oblikovalci lepe besede.

Meja

(odlomki)

S šertico Meja je pisatelj Bogo Flander v Francetovi zgodbi združil svoje doživetje ob prehodu iz Ljubljanske pokrajine na Gorenjsko, pridružil sploh misli o mejah, ki ljudstva in narode sveta ločujejo, partizani pa se kot del Slovanov in sveta sploh, bojujejo, da te meje podro.

Skrozi široke krone bukev so se utrinjale zvezde in njih igrivi lesk je s tankimi srebrnimi nitmi predel skrozi rahlo šumeče listje. V temini mogočnega stebrovja debel so igrali svetli prameni in tiho obsvetljevali negibno senco, naslonjeno na širokovejno bukev. V molčanju gozda so neke iz globine izzveneli udarci kladiva in doli v vasi se je hripavo oglasil lajež psov. Nekatje v dalji je samotno svetila luč in Francetu se je dozdevalo, da si pomežikuje s tisočnimi svetovi prostranstev. Narahlo je priprl oči, kot bi hotel skriti vase valovanje nebesnih prostorov in njih svetlo luč. Kako čudovita je noč – je pomislil, tisočere skrivnosti hrani v sebi, kot duša človeka. Zdi se ti, da bi z rokami prijel ta bleščeča čudesa, a roke zgribojo v praznoto in temo. Prav tako je z nami, ljudmi. Iščemo in grabimo v sebi, skušajoč doseči svetlo misel spoznanja, a segamo vedno globlje v temo nepoznanj. Neznano vprašanje, ki mu ni vedel izvora, se mu je vsiljevalo vedno znova in skušal je in najti odgovor v sebi. Življenje. Tako lepo je zvenela beseda, a France je vedel, da hrani v sebi tisočero neslutnih zapletov, a hkrati se je zavedal njene preproste jasnosti in moči. Zakaj mora on, France, ki je nekoč sanjal o čudežni lepoti stvarstva, ki mu notranje oči človeka dajejo čudovito barvo doživetij, sedaj spoznavati grobo resnico sveta? Kdo je oni, ki mu je zabranil pravico do življenja? Od kod izvira zlo, da široki veletoki ljudstev preplavljajo s krvjo in trupli božanske poljane polne zrelih žit?

Na temnih kopah vrhov je ležalo nepokočno skrivnostno vprašanje. Grozeče so zevale tihe globeli in zdelo se je, da iz njih prihaja prežiči odgovor – mi, ljudje. smo, ki smo ustvarili rod, ki ubija, požira milijone življenj, darovanih za vzvišeno lepoto ustvarjanja. In na nas je, da odstranimo zlo, ki smo si ga skozi stoletja pripravljali. Zato stojiš, danes, student France, z orožjem v roki – v jasni poletni noči, na straži pred zlom, ki je nevidno in korenini v možganih nekaterih ljudi. Zato si pustil, France, svoje prejšnje življenje, kot slabo obleko v kotu in si kot nov človek, kakor prvobitni ustvarjalec odšel v gozdove, da potrgaš mejo starega krivičnega reda in odpreš pota v prostranstvo svobod – sebi, človeku.

V globini gozda se je premaknila nevidna senca. Rahlo pokanje suhljadi je zbudilo Franceta iz sanj. Trdneje je oprijel za orožje in napel oči v temo. Nič. A vendar... »Stoj!« rezek šepet je hlasil v temo.

«Kurir,» je zatrepetalo med lističjem. Nevidna pojava se je izluščila iz teme in zakrila vhod med debli. France je približal svoj obraz, da bi v temi razločil obraz neznanca. V nejasni svetlobi je zažarelo vanj dvoje oči... Tako nekam znanih... «Hudiča, to si ti, Anžon,» je dahnil veselo iznenaden.

»Da, jaz,« se je smehljalo iz teme, »daj mi roko, pozdravljen na domačih tleh. Kajne, nisi mislil, da te bo tako sprejemal domači kraj. Doma bodo veseli, ko zvedo o tebi. Da si nam le ostal zvest,« je šepetal. »Dosti nas je tu, a o tem se pogovoriva jutri. Moram takoj h komandirju, še nočjo morate čez mejo. Nekaj smo zaduhali in treba bo naglice.«

Meja. – Med nizkim grmiševjem se vijuga ozka kolovozna pot, po kateri so nekdaj škripali z dehtečo otavo naloženi vozovi, a se sedaj kot odsekana ustavi pred prežečo pošastjo. Meja! Grobna tišina preveva krajino in ta grozeči mir širi okoli sebe skrito nevarnost v kaotičnem zapletu žic, morda v nedoločenih sencah grmovij. Kdo ve?...

Povelja so izdana. Previdno, kakor mačke, se plazijo temne sence navzgor. Ječeče škripanje je zlovešče udarilo v tišino. »Hitro, hitro,« šepetaje priganja Anžon. Sence urno skačejo med parobki, se plazijo do žic, ki izdajalsko vrešče. Še pet, no, hitro, hitro, da nas ne presenetijo, tu v sredi, ko ne moreš ne naprej ne nazaj. France je zadnji.

Kot da se je odprlo peklo, je grmeče zalajalo iz teme. Krvavi bliski so presekali noč, kosili čez poseke v gozd. Med bliski in grmenjem pošastne vihrajoče sence, ki so se v divjih skokih zapodile navzdol. Ropot lomečega vejevja in obupni kriki: »Franceee!«

Nekje za gorami se je daniło. Rdeča svetloba jutranjih zarij je gasila svit danice in najvišji vrhovi so škrlatno zažareli. Visoko v robih se je oglašala kukavica in njen živi klic je odmeval med bregovi. Šumenju potokov so veselo pripevali ptičji zbori, skriti nekje v svetlobi gozdov. Takrat je France polagoma odprl težke veke in trudno zastrmel v znani obraz. V prsih mu je ležalo nekaj težkega, a misel mu je bila čista in jasna kakor nikoli.

»Anžon,« je trudoma dahnili navzgor, »podrli smo mejo, Anžon. Jaz, glej, sem podrli samo eno. Spoznanje, to je vse. Vi jih boste podrli še mnogo, kajti svet mora biti svoboden. Na zunaj in znotraj... Anžon, porušite meje starih krivic – glej, dani se...«

Na vsem svetu pa rastejo pionirji. Iz tisočletne krvi so se pognali navzgor in njihova moč je silna. Morda kateri pade, omahne v silnem delu, a na njegovo mesto jih stopi deset. Rušijo, rušijo vse staro, bodoče žice mej izginjajo pod njihovimi koraki. Naprej, tovariši, obrnimo še ta košček lepe slovenske zemlje, zmečimo v neznane globine krivice stoletij. Ponosno, drzno stopimo čez meje starih svetov, razmečimo jih v prah in odprimo svobodne poti – nam, ljudstvu.

KRAMLJANJE KRAMLJANJ

Nagradni natečaj

Zaradi kulturnega molka in popolnoma spremenjenih možnosti za objavljanje je prišlo v letih med 1941 in 1945 pripovedništvo tistih avtorjev, ki so sodelovali z OF, posebno kar se tiče publiciranja, v še hujši zastoji kakor tvornost pesnikov vezane besede. Nobeden izmed njih namreč ni hotel sodelovati z legalnimi založniki in časopisi, v tisku osvobodilnega gibanja pa sta nastali predvsem politična proza in reportaža.

Zaradi tega tudi pripovedniki, ki so živeli daljši čas na osvobojenem ozemlju, niso pisali umetniške proze, temveč so gojili izrazito propagandno in utilitaristično besedo. Na drugi strani so si nekateri borci, ki so pisali poročila o bojnih in drugih pomembnih dogodkih za ciklostirane liste posameznih vojaških enot ali za politična glasila, prizadevali, da bi ubirali besede na čimbolj leposlovni način. Med njimi je bil umetniškemu pripovednemu izražanju najbližji Bogo Flander, s partizanskim imenom Klusov Joža (1918–1944), ki je preprosto in sočutno pripovedoval o sobojevnikih v boju in zatišju ter uspešno premagoval premočne propagandne nagibe, prizadevajoč si, da bi osebe zaživele v naravnem in sočnem življenju.

Da bi spomin nanj in na njegov prispevek h kulturi v najtežjih pogojih kulturnega snovanja ostal živ med nami, dragi mladi bralci, razpisujemo **nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža** pod naslovom »**Kje so poglne korenine naše mlade moči in kam raste drevo našega naroda?**«

(Klusov Joža)

Napišite krajšo reportažo ali razmišljanje, nekateri lažje stresate iz rokava verze, drugi boste napisali prozni sestavek. Karkoli se bo našalo na gornji naslov, pošljite do 1. maja našemu uredništvu s pripisom: za nagradni natečaj. Ni nujno, da se tema nanaša na NOB. Pišite to, kar doživljate iz dneva v dan, kar mislite in kar čutite. Omejite se na eno, največ dve tipkani strani. Strokovna komisija bo vaše sestavke ocenila in najboljše nagradila s petimni knjižnimi nagradami.

Seveda boste najboljše lahko prebrali na naši mladinski strani.

Živa

Klusov Joža

KRAMLJANJE KRAMLJAN

